

**UNIVERZITA KARLOVA
PRÁVNICKÁ FAKULTA
KATEDRA TRESTNÍHO PRÁVA**

TREST SMRTI

Diplomová práce

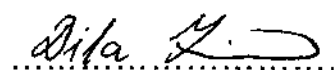
Vedoucí diplomové práce: JUDr. Marie Vanduchová, CSc.

**Dita Zimmermannová
5. ročník**

duben 2007

**Zakouřilova 47/707
Praha 4, 149 00**

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala, způsobem ve vědecké praxi obvyklým.“

Dita Zimmermannová

Obsah

1	Úvod	1
2	Novodobá historie trestu smrti.....	2
2.1	Trest smrti na našem území	2
3	Trestní teorie a koncepce.....	9
3.1	Absolutní teorie.....	9
3.2	Relativní teorie.....	9
3.3	Smíšené teorie	10
3.4	Účel trestu	10
4	Argumenty zastánců a odpůrců trestu smrti.....	12
4.1	Argumenty zastánců:.....	12
4.2	Argumenty odpůrců	20
5	Současný stav užívání trestu smrti.....	24
5.1	Situace ve Spojených státech amerických	29
6	„Moderní“ metody výkonu trestu smrti.....	38
6.1	Elektrické křeslo	38
6.2	Smrtící injekce	39
7	Nahrazení trestu smrti v českém právním řádu.....	41
7.1	Trest odnětí svobody nad patnáct až do dvaceti pěti let	41
7.2	Trest odnětí svobody na doživotí.....	42
8	Mezinárodní úmluvy týkající se trestu smrti	44
8.1	Všeobecná deklarace lidských práv (1948).....	44
8.2	Mezinárodní pakt o občanských a politických právech	44
8.3	Druhý opční protokol k Mezinárodní úmluvě o občanských a politických právech.....	45
8.4	Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod ..	46
8.5	Protokol č. 6 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod	46
8.6	Protokol č. 13 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod	48
9	Možnost znovuoobnovení trestu smrti v ČR.....	49

10	Závěr	51
11	Seznam použité literatury a dalších pramenů:	52

1 Úvod

Trest smrti provází lidskou společnost od jejích samých začátků. Kam lidská paměť sahá, zaujímal tento trest mezi soustavou trestů vždy významné místo.

Teprve v době osvícenství se objevily první hlasy požadující zrušení, nebo alespoň omezení tohoto trestu. V současné době, po více jak 200 letech, opravdu dochází k výraznému omezení tohoto trestu. V Evropské Unii a většině demokratických zemí byl absolutní trest zrušen.

Je tím pro nás tato otázka uzavřena?

Přestože došlo ke zrušení tohoto trestu v našem státě před téměř 17 lety, většina lidí dle průzkumů veřejného mínění by stále byla pro jeho opětovné zavedení. Už jen tento fakt nás nutí k novému zamýšlení se nad stále živou problematikou.

Navíc, jak uvádí M. Monestier (1998) ve své knize zabývající se výhradně trestem smrti a jeho historií – „mučení se na naší planetě daří víc než kdykoli předtím a trest smrti spojený s nevyhnutelným utrpením není jen pouhou historickou relikvií. Veřejné popravy, nedávno ještě sporadické a s příděchem mimořádné události, jsou dnes čím dál četnější a všednější. V zemích, které je používají, jich za posledních dvacet let výrazně přibylo.“¹

Dle mého názoru patří tato problematika mezi témata (stejně jako např. eutanazie, potraty, registrované partnerství), která neustále vyvolávají nové a nové diskuze a nutí člověka zaujmout k nim vlastní postoj. Nejde jen o otázku politickou a právní, ale především morální a etickou.

Ve své práci jsem se věnovala nejdříve historii tohoto trestu především na území našeho státu, dále jsem se soustředila na rozbor nejčastějších argumentů zastanců a odpůrců trestu smrti, na popsání současné situace výkonu trestů ve světě, na nahrazení jinými tresty v České republice a v neposlední řadě na mezinárodní úmluvy souvisejícími s tímto tématem.

¹ Monestier M., Historie trestu smrti, Praha, Rybka Publishing 1998, str. 14

2 Novodobá historie trestu smrti

Jak jsem již zmínila v úvodu, bylo prvním zlomovým bodem v nazírání na trest smrti období osvícenství, konkrétně pak zveřejnění díla mladého Itala Cesara Bonesana Beccaria (1738 – 1794) „*Dei delikte e delle pene*“ – „O zločinech a trestech“ v roce 1764.

Beccaria v tomto díle popírá právo státu na vynesení trestu smrti „neboť jestliže není člověk oprávněn vzít si sám život, nemůže mít ani právo na zabití jiného, nebo toto právo převést nějakou společenskou smlouvou na stát.“² Další jeho myšlenkou bylo, že spravedlivý trest může mít jen takový stupeň tvrdosti, který je dostačující k odstrašení lidí. Trest smrti však dle jeho názoru tuto míru překračuje, a proto je vlastně nespravedlivý.

Považoval trest smrti za méně působivý než doživotní odnětí svobody, „neboť nikoliv tvrdost trestu, ale spíš jeho délka má větší dopad na lidskou mysl. Nařízení „veřejné vraždy“ by spíš občany ke zločinu povzbuzovalo, než od něj odstrašovalo“.³

Přesto však byl Beccaria zastáncem ponechání trestu smrti pro politické delikty a pro nahrazení trestu smrti dlouhými a strašlivými tresty, které považoval ve skutečnosti za horší než smrt.

Abolicionismus, neboli hnutí za zrušení trestu smrti, získalo na síle především v průběhu 20. století a dokázalo se v mnoha zemích na světě prosadit, jinde se ovšem popravuje dál, mimo jiné v největších a nejlidnatějších státech jako je Čína, Indie, Spojené státy a poprava stále existuje i v trestním řádu Ruské federace.

2.1 Trest smrti na našem území

Trest smrti byl na našem území používán od raného feudalismu téměř vždy. Výjimkou bylo jen období vlády Josefa II.

² Bestová, C.: Trest smrti v německo-českém porovnání, Doplněk, Brno 1996, str. 71

³ Tamtéž

Josef II. zrušil trest smrti v roce 1787 vydáním Všeobecného zákoníku o zločinech a trestech. Toto zrušení trestu smrti trvalo jen krátce a to do 2. ledna 1795, kdy byla po Josefově smrti v souvislosti s šířením idejí francouzské revoluce v mnoha evropských absolutistických státech zvýšena represe a dekretem byl opět zaveden trest smrti pro velezradu. Ukládal se ale řidčeji.⁴

V roce 1803 byl vydán nový trestní zákon, který navazoval na podstatné vymoženosti josefinského zákoníku a opětovně trest smrti zaváděl na omezený okruh deliktů.

Rakouský trestní zákoník o zločinech, přečinech a přestupcích č. 117/1852 ř. z. však již obsahoval trest smrti za pět trestných činů: zlomyslné poškození majetku v souvislosti se způsobením smrti, kterou mohl pachatel předvídat (§86), zlomyslné jednání nebo opomenutí zvláště nebezpečných okolností za stejné podmínky, vražda, loupežné zabití a žhářství. Místo trestu smrti bylo možné uložit trest odnětí svobody od 15 do 30 let, svědčila-li pro to zvlášť závažná polehčující okolnost.

Po vzniku samostatného Československého státu v roce 1918 zůstala zachována platnost všech existujících právních předpisů - přenesl se sem tedy i právní dualismus rakousko-uherské monarchie. Tento právní dualismus trval až do 31. 7. 1950.

V zemi české a moravskoslezské platil rakouský trestní zákon o zločinech, přečinech a přestupcích č. 117/1852 ř. z. a v zemi slovenské a podkarpatoruské uherský trestní zákoník o zločinech a přečinech z r. 1878, které pojímaly podmínky uložení trestu smrti odlišně.

Oba stanovily absolutní trest za vraždu jako jedinou sankci, podle rakouského trestního zákona ale byla přeměna tohoto trestu v trest odnětí svobody možná jen cestou milosti. Oproti tomu uherský trestní zákoník stanovil, že pokud by trest smrti byl nepřiměřeně přísný, je možné použít náhradního trestu odnětí svobody - doživotní káznice nebo káznice patnáctileté.

Zákon č. 91/1934 Sb. z. a n. o ukládání trestu smrti a o doživotních trestech sice trest smrti zachoval, soud však byl oprávněn uložit místo trestu smrti trest

⁴ Malý, K. a kol.: Dějiny českého a československého práva do roku 1945, Linde, Praha, 2003

těžkého žaláře (15 – 30 let) nebo trest doživotního odnětí svobody. Tento zákon také upravil sankce za činy proti zákonu na ochranu republiky tak, že místo trestu smrti zde obligatorně zavedl doživotní trest odnětí svobody.⁵

Od účinnosti tohoto zákona nastal i v českých zemích pokles v počtu vynesených trestů smrti a také jejich výkon se ještě více omezil. Lze říci, že v Československé republice existoval od r. 1933 do roku 1938 trest smrti spíše formálně nežli fakticky.

V této souvislosti bych se ráda zmínila o prezidentu Tomášovi G. Masarykovi a jeho postoji k absolutnímu trestu. Za prvních šestnáct let existence předválečné Československé republiky (1918 – 1933) byl trest smrti vykonán pouze devětkrát. Toho bylo dosaženo především díky tomu, že prezident hojně využíval svého práva milosti. Tak například v letech 1919 – 1922 soudy udělily trest smrti ve 106 případech, ani k jedné popravě však díky němu až do roku 1923 nedošlo.⁶

Masaryk, původně abolicionista, v době svého prezidentského působení poněkud změnil svůj odmítavý postoj k trestu smrti. Této otázce se velmi intenzivně věnoval a jak vyplývá z výše uvedeného, nakonec tváří v tvář nejbrutálnějším činům v několika málo případech nevyužil svého práva milosti a k popravě skutečně došlo. Svůj postoj a důvody svého rozhodnutí popsal takto:

„Skutečně jsem neužil svého práva dát milost a tudíž jsem spoluodpověden... Věřím, že člověku život bližního musí být svatý, a proto mě od mládí a vlastně od dětství znepokojuje problém vraždy a sebevraždy... Zdá se mi, že trest smrti nalézá ospravedlnění jen jako expiace, čímž nemíním starou theorii oko za oko, msty a podobně. Jsem si vědom, že je rozdíl mezi vraždou a zabitím, a mám proto na mysli vraždu chladnokrevně spáchanou a promyšlenou.

Raskolnikovova filosofie mně tu není výjimkou. Víím, je to paradox hodnotu lidského života hodnotit smrtí, ale něco správného v této theorii je, a domnívám se, že nepodléhám naučeným předsudkům... Řekl bych tedy, že nejsem proti

⁵ Srovnej Vaníček, J.: Trest smrti v pojetí československého a mezinárodního práva, Trestní právo 6/2000, str. 16

⁶ Srovnej Kuklík, J. ml.: Prezident Masaryk a trest smrti, v: Dějiny a současnost 5/1998, str. 31

odstranění trestu smrti, a souhlasím s těmi, kteří i na místě trestnic si žádají škol. Ale my školy již máme, jde tedy o jejich jakost a o to, abychom měli lepší instituce výchovné vůbec, neboť neběží pouze o vzdělání intelektu, nýbrž celého charakteru, a o zdokonalení všeobecné mravnosti. Přitom nesmíme zapomínat na stránku praktickou... působilo by jistě odstrašně, kdyby policie vždycky brzy a s jistotou vypátrala zločince, speciálně vraha,... a nesmíme zapomínat na zlepšování hospodářských a sociálních poměrů stavů a tříd, z nichž zločinci pocházejí.⁷

Celkem bylo za dobu trvání samostatného československého státu popraveno 15 osob. S tím ostře kontrastovalo období tzv. druhé republiky a následující období nacistické okupace Čech a Moravy a existence Slovenského státu.

Smutně proslula zvláště pankrácká věznice, kde se v tak zvané sekyrárně popravovalo gilotinou. Zde bylo mezi lety 1943 až 1945 popraveno 1079 osob. Provoz sekyrárny skončil poslední popravou dne 26. dubna 1945.

V prvních poválečných letech 1945 - 47 statistika uvádí 714 popravených, přičemž neodlišuje od výkonu trestu smrti uloženého za kriminální vraždu. Na frekvenci výkonu absolutního trestu se významně podílelo trestání válečných zločinců a kolaborantů na základě retribučních dekretů.

Následuje další tragická kapitola našich národních dějin, a to sice politické procesy následující po komunistickém puči v únoru roku 1948. Obětí justičních vražd se stali jak skuteční tak i potenciální političtí odpůrci režimu. Zákon č. 231/1948 Sb. na ochranu lidově demokratické republiky rozšířil aplikaci trestu smrti na mnoho dalších činů, zejména těch s politickým podtextem. „Podle údajů z let 1951 až 1955 bylo za politické trestné činy v tomto období uloženo 158 trestů smrti. Od roku 1948 do roku 1955 počet trestů smrti za politické delikty představuje číslo 257.⁸

K nejznámějším politickým procesům patří proces s generálem Píkou, Miladou Horákovou nebo procesy s církevními hodnostáři.

⁷ V: Kuklík, J. ml.: Prezident Masaryk a trest smrti, v: Dějiny a současnost 5/1998, str. 33

⁸ Vaníček, J.: Trest smrti v pojetí československého a mezinárodního práva, Trestní právo 6/2000, str. 17

Toto období končí rokem 1960, od kterého se výkon absolutního trestu týká téměř pouze odsouzených za vraždu.

Podle prvního poválečného československého trestního kodexu - zákona č. 86/1950 Sb., účinného do 31. 12. 1961, mohly soudy uložit trest smrti v 25 případech, přičemž u mnohých trestných činů byl absolutní trest jedinou sankcí bez jakékoliv alternativy trestu odnětí svobody. Obsahoval však možnost soudu místo trestu smrti stanoveného v zákoně uložit trest odnětí svobody na doživotí nebo na patnáct až pětadvacet let, kdyby byl trest smrti vzhledem k osobě pachatele nebo k závažnosti polehčujících okolností nepřiměřeně přísný (§ 29, odst. 2).

Paragraf 29 uváděl, že se trest smrti vykonává oběšením a v době zvýšeného ohrožení státu i zastřelením.

V roce 1956 došlo k dvěma významným novelizacím trestního zákona. Novela č. 63/1956 Sb. zrušila trest odnětí svobody na doživotí a místo něj zavedla trest odnětí svobody na 25 let, a dále zrušila některé skutkové podstaty, za které byl trest smrti udělován. Napříště již trest smrti měl být trestem pouze fakultativním, jelikož tam, kde se ve zvláštní části trestního zákona uděloval trest smrti jakožto trest jediný, stanovil se vedle něj trest odnětí svobody na 25 let.

Druhá novela číslo 64/1956 Sb. pak zavedla institut povinného přezkoumání zákonnosti každého rozsudku k absolutnímu trestu Nejvyšším soudem.

Za trestný čin vraždy byl vykonán trest smrti v období 1951 - 56 průměrně na 13,5 osobách ročně, v období 1957 - 61 šlo již jen o 6,8 osob.⁹

V roce 1961 byl přijat nový trestní zákon č. 140 a trestní řád č. 141, platící s mnoha novelami dodnes. Udělování trestu smrti bylo nadále jen fakultativní. K posílení výjimečného charakteru této sankce měla přispět některá opatření procesního charakteru (věcná příslušnost krajského soudu, přezkoumávání zákonnosti rozsudku a řízení mu předcházejícího Nejvyšším soudem ČSSR). Maximální výše trestu odnětí svobody byla ovšem stanovena na 15 let a tak i přes označení trestu smrti jako „výjimečného“, tato omezená volba vhodného

⁹ Tamtéž

trestu pravděpodobně vedla soudy k relativně častému ukládání absolutního trestu.¹⁰

Počet skutkových podstat trestných činů sankcionovaných trestem smrti se zvýšil na 33.

Soud mohl trest smrti uložit jen za trestný čin, u něhož to trestní zákon ve zvláštní části dovoloval, a to pouze za podmínky, že stupeň nebezpečnosti takového trestného činu pro společnost byl vzhledem k zvlášť zavrženíhodnému způsobu provedení činu nebo k zvlášť zavrženíhodné pohnutce nebo k zvlášť těžkému a těžko napravitelnému následku mimořádně vysoký. Dále musela být splněna alespoň jedna z následujících podmínek:

- a) uložení trestu smrti vyžadovala účinná ochrana společnosti, nebo
- b) nebyla naděje, že by na pachatele bylo možno trestem výchovně působit.

Ustanovení § 29 odst. 3 stanovilo, že nebylo možné uložit trest smrti těhotné ženě ani osobě, která v době, kdy spáchala trestný čin, nepřekročila osmnáctý rok věku.

V letech 1962 - 1973 byl ročně vykonán absolutní trest v průměru 4,1krát.¹¹

Novela trestního zákona č. 45/1973 zavedla jako další druh výjimečného trestu trest odnětí svobody nad 15 až do 25 let, ukládaný v případě, že jsou jinak splněny podmínky pro aplikaci absolutního trestu. V letech 1974 - 89 byl absolutní trest vykonán již pouze 2,6krát. Tento pokles zřejmě souvisel se zavedením zmíněného dalšího druhu výjimečného trestu.¹²

Poslední poprava byla vykonána v České republice dne 2. února 1989 a ve Slovenské republice dne 8. června 1989.

Dne 2. května 1990 byl přijat zákon č. 175/1990 Sb., rušící trest smrti a opětovně zavádějící trest odnětí svobody na doživotí do našeho právního řádu. Tato novela trestního zákona nabyla účinnosti od 1. července 1990.

Ústavně pak byl trest smrti zrušen přijetím Listiny základních práv a svobod dne 8. února 1991, v jejímž článku 6 se praví: „Každý má právo na život“ (odst.

¹⁰ Tamtéž

¹¹ Zapletal, J.: K frekvenci výkonu absolutního trestu v Československu, v: K problematice výjimečného trestu, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha 1992, str. 52

¹² Tamtéž

1), „Nikdo nesmí být zbaven života“ (odst. 2) a konečně v odstavci 3 „Trest smrti se nepřipouští“. Listina byla zákonem č. 2/1993 Sb. vyhlášena za součást ústavního pořádku ČR, čímž zákaz trestu smrti nabyl síly ústavního zákona.

Podle některých názorů bylo toto zrušení předčasné, nepředcházela mu téměř žádná odborná diskuze a jednalo se především o politické gesto, o snahu vzbudit dojem demokratického státu.¹³

¹³ Např. Fico, R.: Prečo a ako sme zrušili trest smrti, *Justičná revue* 10/1991, str 6

3 Trestní teorie a koncepce

3.1 Absolutní teorie

Podle absolutní teorie je funkcí trestu odplata. Trestný čin je nutno odčinit. Pokud je trest spravedlivý, vyrovná bezprávi vzniklé trestným činem a obnoví narušenou spravedlnost. Tato teorie nevidí v trestu žádný jiný účinek či funkci.

„Trestá se, protože byl spáchán čin, který je trestný - punitur, quia peccatum est.“¹⁴ Z hlediska absolutní teorie je trest smrti adekvátním trestem.

Představiteli této teorie byli např. němečtí filosofové I. Kant, G. W. F. Hegel. Podle Hegela je trest negací negace práva (zločinu) a tudíž právní stav obnovuje. Kant prohlásil: „Když někdo spáchá vraždu, musí zemřít. V tomto případě neexistuje substitut, který by uspokojil požadavky právní spravedlnosti.“

Absolutní teorie se v dnešní době většinou nezastává.

3.2 Relativní teorie

Relativní teorie byla do značné míry podnícena humanistickými zásadami osvícenství. Trestu se začínají přikládat určité praktické, pro společnost důležité úkoly, jako jsou odstrašení, obava nebo polepšení. Trest má působit preventivně proti páchání zločinů.

„Trestá se, aby nebyly spáchány trestné činy další - punitur, ne peccetur.“¹⁵

Preventivní působení trestu na ostatní obyvatele se nazývá generální prevence. Preventivní působení trestu na trestaného pachatele zločinu se nazývá speciální, individuální prevence.

Zastánci této teorie byli např. P. Feuerbach, který jako první systémově rozlišoval mezi generální a speciální prevencí, nebo F. Liszt.

¹⁴ Pinz, J.: Alternativy trestu smrti, v: Trest smrti jako problém nejen právní, ale i filosofický a morální, Ústav státu a práva ČSAV, Praha 1990, str. 27

¹⁵ Pinz, J.: Alternativy trestu smrti, v: Trest smrti jako problém nejen právní, ale i filosofický a morální, Ústav státu a práva ČSAV, Praha 1990, str. 28

Z pohledu relativní teorie se zdá být trest odnětí svobody vhodnějším trestem než trest smrti, jelikož vyhovuje nejen požadavku odstrašení budoucích pachatelů, ale také požadavku polepšení pachatele spáchaného trestného činu.

3.3 Smíšené teorie

Pokoušejí se spojit myšlenky obou předchozích teorií a sice myšlenku odplatného trestu a trestu účelového; trest má předcházet trestným činům prostředky generální prevence (zaměřené k osobám, které by se zločinci mohly stát) a prevence speciální (zaměřené k pachateli trestného činu, o němž se rozhoduje). Jejich cílem je trest zároveň spravedlivý i s preventivním účinkem. Účelem trestu je zabezpečení ochrany právního řádu.¹⁶

Mezi zastánce smíšené teorie patřili především kriminalisté 18. a 19. století jako Garofalo, Binding a další.

3.4 Účel trestu

Účel trestu je v platném trestním zákoně vymezen v paragrafech 1 a 23. Paragraf 1 stanoví, že účelem trestního zákona je chránit zájmy společnosti, ústavní zřízení České republiky, práva a oprávněné zájmy fyzických a právnických osob. Paragraf 23 opakuje jinými slovy, že účelem trestu je ochrana společnosti před pachateli trestných činů a navíc stanoví další účely - zabránit odsouzenému v dalším páchání trestné činnosti, vychovat pachatele k tomu, aby vedl řádný život a působit tím výchovně i na ostatní členy společnosti.

V paragrafu 2 pak jsou k dosažení účelu trestního zákona stanoveny tyto prostředky: pohrůžka tresty, ukládání a výkon trestů a ochranná opatření.

Jak je vidět, cílů trestání je více. Hlavním úkolem však je ochrana společnosti před trestnými činy. To je zdůrazněno uvedením tohoto účelu na prvním místě, jak v paragrafu 1 platného trestního zákona, tak při výčtu v paragrafu 23. Nicméně z vymezení účelu trestu v platném trestním zákoně vyplývá, že trest smrti není vhodným trestem, jelikož nevede pachatele k

¹⁶ Tamtéž

převýchově. Trest odnětí svobody proto vyhovuje tomuto pojetí účelu trestu lépe.

O. Novotný jde ještě dále, když uvádí, že pouhé znemožnění další trestné činnosti uložením trestu odnětí svobody nestačí, neboť „Má většinou dočasný účinek a nezajišťuje ochranu společnosti před trestnými útoky příliš spolehlivě. Nám nestačí prostě člověka napravit, my ho musíme převychovat. Teprve převýchovou pachatele dochází k úplnému překonání odcizení pachatele vůči společnosti a tak je nejspolehlivěji zajištěna její ochrana.“¹⁷

Proto je třeba převýchovu (resocializaci) pachatele vnímat v porovnání s účely ochrany společnosti a zamezení v páchání další trestné činnosti za neméně důležitou. Skutečná převýchova pachatelů trestem odnětí svobody je ovšem bohužel v dnešní době spíše iluzí. Našemu vězeňství chybí peněžní prostředky a odborní pracovníci, kteří by ji zajistili.

¹⁷ Novotný, O: O trestu a vězeňství, Academia, Praha 1969, str. 17

4 Argumenty zastánců a odpůrců trestu smrti

4.1 Argumenty zastánců:

4.1.1 Argument odstrašení

Jedním z nejpoužívanějších a zároveň často vyvraceným argumentem zastánců trestu smrti je argument odstrašení, generálně preventivní úloha trestu smrti.

Trest smrti podle retencionistů plní důležitou úlohu, protože jeho existence v právním řádu daného státu odstraňuje potenciální pachatele dalších trestných činů.

Proto se řada statistik zaměřuje na porovnání zločinnosti před a po zrušení trestu smrti a snaží se vypořádat mezi existencí trestu smrti a zločinností souvislost. Ve prospěch argumentu odstrašení mluví prudký nárůst vražd po zrušení trestu smrti v Československu v roce 1990.

“Zatímco v r. 1989 bylo v Československu spácháno 173 případů vražd, v r. 1990 už 293 případů, což představuje nárůst téměř o 70 %. Přitom zvláště zárazející nárůst vražd zaznamenala obě republiková hlavní města: Praha o 114,3 % a Bratislava o 233,3 %.”¹⁸

Z celosvětového hlediska je ale tento nárůst kriminality v tehdejší Československu výjimkou. Mnoho jiných studií prokázalo spíše snížení kriminality po zrušení absolutního trestu.

Například dle statistiky zveřejněné Amnesty International bylo v Kanadě v roce 1975 (rok před zrušením trestu smrti) zavražděno 3,09 osob na 100 000 obyvatel, v roce 1980 již jen 2,41 osob a v roce 2003, 27 let po zrušení trestu smrti, bylo zavražděno 1,73 osob na 100 000 obyvatel, což představuje 44procentní pokles od roku 1975.¹⁹

Thorston Sellinve ve své studii použil komparativně geografický model porovnávající dva státy, jež jsou srovnatelné v řadě relevantních charakteristik.

¹⁸ Tomin, M.: K názorům laické a odborné veřejnosti na trest smrti, Všechno 4/1991

¹⁹ Srovnej <http://web.amnesty.org/>

Vycházel z předpokladu, že významné demografické a socioekonomické charakteristiky sousedních spolkových států v USA jsou vcelku identické a vyčíslil počty homicidálních deliktů ve státech, jež abolovaly absolutní trest a srovnal je s frekvencí týchž deliktů v sousedních spolkových státech, kde je trest smrti de lege lata uplatňován. Zjistil, že počty homicidálních deliktů ve státech s abolicí absolutního trestu jsou relativně nižší než ve státech retencionistických.

Dalším příkladem je známý pětiletý legislativní experiment zrušení absolutního trestu v Anglii v šedesátých letech. Výsledky tohoto experimentu svědčily o neefektivnosti hrozby absolutním trestem, což bylo prokázáno komparací nejzávažnějších násilných deliktů před experimentem a během jeho celého pětiletého období.²⁰

Otázkou tedy je, nakolik v případě Československa hrálo roli na vzrůst kriminality po roce 1990 opravdu zrušení trestu smrti a nakolik extrémní změna společenské situace a další kriminogenní vlivy.

Při nejmenším tedy nejde s jistotou prohlásit, že zavedení či zrušení trestu smrti sníží nebo zvýší kriminalitu a odstrašující účinek trestu smrti je jen snadno napadnutelným dohadem.

Zásadní chybou tohoto argumentu se ale zdá být předpoklad, že se vraždy racionálně plánují. Realitou je, že většina vražd je spáchána v afektu, pod vlivem alkoholu, drog nebo ze strachu z odhalení činu. Výjimkou samozřejmě nejsou ani činy spáchané lidmi extrémně labilními nebo duševně nemocnými. U deviantů se odstrašující účinek absolutního trestu nedostavuje a opakování nebezpečných agresí hrozí i po mimořádně vysokých trestech.²¹

C. Bestová ve své knize zmiňuje studii Amnesty International, ve které psychiatr analyzoval 145 případů vražd v letech 1955 až 1957. Výsledkem bylo tvrzení: „Přestože věděli o existenci trestu smrti, vrahové jednali výhradně

²⁰ Neumann, J.: K problematice zjišťování účinnosti absolutního trestu, v: Trest smrti jako problém nejen právní, ale i filosofický a morální, Ústav státu a práva ČSAV, Praha 1990, str. 97

²¹ Brichtcín, S., Weiss, P.: Alternativa péče o nebezpečné sexuální agresory, v: K problematice výjimečného trestu, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha 1992, str. 45

emocionálně, nebyli schopni dohlédnout za přítomnost a nedali se myšlenkami na hrozící trest smrti od spáchání svého činu odradit.²²

Ti, kteří si hrozbu tohoto trestu uvědomují, pak spoléhají na to, že se jim podaří potrestání uniknout. Velmi rozumné se zdá tvrzení, že metoda, jak odstrašit tyto typy vrahů spočívá ve zvýšení pravděpodobnosti jejich dopadení a odsouzení.²³

Projevem slabosti státu není mírnost v trestání, ale to, že se jeho zákony nedodržují, že „prohlašuje za trestné činy v trestním zákoně činy, jež však ve skutečnosti není schopen či nechce trestat. Čím rychleji bude po trestném činu následovat potrestání jeho pachatele, tím spíše bude trest přijímán jako spravedlivý následek trestného činu.“²⁴

Kdo by se pak odvážil spáchat závažný úmyslný trestný čin, když by věděl, že je téměř 100procentní pravděpodobnost jeho rychlého dopadení a následného důkladného potrestání?

Někteří odpůrci trestu smrti argumentují tím, že nejenže trest smrti lidi od páchaní trestných činů neodstrašuje, ale že dokonce popravou počet vražd zvyšují. Sledování měsíčního výskytu vražd v USA za období let 1907-1963 ukázalo, že v měsíci následujícím po popravě byly spáchány v průměru o dvě vraždy víc než v měsících ostatních. Vědci provádějící práci se domnívali, že to lze přičítat „mravy zdršňujícím“ účinku trestu smrti. Podobné lze doložit prý i při sledování sebevražd, hromadných vražd a atentátů.²⁵

Dalším argumentem odpůrců je tvrzení, že člověk je zde použit jako „pouhý prostředek a nikoliv také jako samoučel“. Zločinec je trestán jen proto, aby posloužil jako příklad ostatním.

4.1.2 Argument odplaty

Odplata je pravděpodobně nejstarší funkcí trestu vůbec. Vychází z principu msty a někdo ji tak chápe i dnes. Své místo měla v právně málo vyvinutých

²² Bestová, C.: Trest smrti v německo-českém porovnání, Doplněk Brno 1996, str. 16

²³ Tamtéž

²⁴ Novotný, O.: O trestu a vězeňství, Academia, Praha 1969, str. 134

²⁵ Bestová, C.: Trest smrti v německo-českém porovnání, Doplněk Brno 1996, str. 19

kulturách (např. rodová msta).²⁶ Podle tohoto argumentu má společnost právo odplaty (jus talionis) vůči těm, kteří vědomě porušují její normy chování. Zastáncem této teorie byl například I. Kant.

V případě trestu smrti je odplata postavena na principu „oko za oko, zub za zub“. Nejedná se zde již o zabránění dalším zločinům, ale zabití zločince má demonstrovat spravedlnost.²⁷

Je ovšem spravedlivé v případě vrahů postupovat důsledně podle principu oko za oko, zub za zub a přitom v jiných případech, např. úmyslného těžkého ublížení na zdraví volit pro zločince trest odnětí svobody? Nebylo by na místě takového pachatele „zmlátit“ stejně, jako on „zmlátil“ svou oběť? A jak postupovat u pachatelů znásilnění? Těžko budeme v těchto případech hledat adekvátní trest.

I v případech vražd se dá ale tento postup uplatnit jen, nebereme-li v úvahu sociální situaci pachatele a okolnosti činu.

Touha po odvetě se zdá pochopitelná v případech brutálního násilí na bezbranných a nevinných, jako je pohlavní zneužití či znásilnění dětí.

Ve vyspělé společnosti je však třeba usilovat o racionální a emocionálně nezabarvené řešení.

4.1.3 Argument pojistky (ochrany společnosti)

Podle argumentu pojistky je trest smrti nejlepší možnou ochranou společnosti před nebezpečnými recidivisty. Doživotní vězení není podle zastánců tohoto argumentu pro pachatele dostatečnou alternativou, protože ve výkonu trestu se mohou dále dopouštět i té nejzávažnější trestné činnosti.

I někteří odpůrci trestu smrti se přimlouvají za ponechání možnosti popravit odsouzenec, který se ve výkonu doživotního trestu odnětí svobody opět dopustí závažné trestné činnosti. Obávají se prakticky nepotrestatelných nebezpečných vrahů, kteří už nemají co ztratit.

²⁶ Kuře, J: Etická reflexe trestu smrti, v: Přijatelnost trestu smrti, Otázky a odpovědi, Názory osobností, Nakladatelství Bachant, Brno 2001, str. 47

²⁷ Bestová, C.: Trest smrti v německo-českém porovnání, Doplněk Brno 1996, str. 25

Jiní poukazují na teroristické nebezpečí v případech, kdy je dopadena jen část teroristické skupiny a její zbylí členové podnikají únosy a někdy i vraždy rukojmí, aby donutili stát k propuštění vězněných kompliců. Oponovat se dá ale skutečností, že „v právním státě je možno vykonat trest smrti až po řádně provedeném řízení, které trvá určitou, někdy značně dlouhou dobu. Zbylí komplicové by tedy i tak měli dost času na zorganizování teroristické akce směřující k vysvobození svého druhu ještě před vynesením rozsudku a tato akce by mohla být tím razantnější, čím více by hrozila poprava dopadeného pachatele nebo pachatelů.“²⁸

Lidé si myslí, že se popravou nebezpečného vraha stávají bezpečnějšími. Možnost úniku z vězení a recidivy jsou sice teoreticky přítomné, ale daleko větší nebezpečí hrozí ze strany dosud nedopadených nebo teprve potenciálních vrahů. A proto by tento argument dovedeno ad absurdum vyžadoval nejen „popravit všechny těžké zločince, ale také provést absolutní prevenci popravením všech potencionálních pachatelů nejzávažnějších trestných činů.“²⁹

Navíc při stavu dnešní techniky je možné útěk z vězení téměř eliminovat.

Bezpečnější nejsou lidé ve státech zachovávajících trest smrti, ale ve státech s fungujícím právním systémem, kde je policie schopna včas vypátrat pachatele trestné činnosti a spravedlivě je potrestat. Případy sérií vražd masových vrahů ukazují, jak katastrofální je selhání v tomto směru. Konečné popravení vraha zpětně životy obětí již neuchrání.

Je spíše třeba provést různá preventivní opatření v oblasti sociální péče o mládež, potírání alkoholismu a ostatních toxikomanií atd. Ta jsou ovšem mnohem obtížněji uskutečnitelná a také mnohem dražší. Navíc jejich efekt není vidět ihned.

²⁸ Teryngel, J.: Trest smrti a příprava novely trestního práva, v: Trest smrti jako problém nejen právní, ale i filosofický a morální, Ústav státu a práva ČSAV, Praha 1990, str. 40

²⁹ Kuře, J.: Etická reflexe trestu smrti, v: Přijatelnost trestu smrti, Otázky a odpovědi, Názory osobností, Nakladatelství Bachant, Brno 2001, str. 46

Pravděpodobnost recidivy je v případě vražd malá. Z pohledu argumentu pojistky (ochrany společnosti) je pak smrt vraha, který by již dál nevraždil, zbytečná.

Trváme-li na popravě vraha a nepřipouštíme-li možnost jeho nápravy, nejenže v něm vidíme nepolepšitelnou zrůdu, ale upíráme mu i lidskou hodnotu, když ho prohlašujeme za nehodného života.³⁰ Navíc tak dáváme najevo vlastní nedůvěru k účinnosti trestu odnětí svobody (který asi jediný připadá v úvahu jako náhrada trestu smrti). Přitom převýchova pachatele je jedním z hlavních cílů tohoto trestu. Jaký by pak mělo smysl zavírat do vězení pachatele jiných trestných činů? Ne všichni jsou přeci zbaveni svobody jen z důvodu bezprostřední ochrany společnosti.

Několik let je dlouhá doba, během které se každý člověk změní. Možná ne k lepšímu, ale člověk, společnost ani stát nemá právo druhému tuto možnost odírat.

4.1.4 Veřejné mínění

Výzkumy veřejného mínění snad vždy mluvily a mluví pro zachování, případně znovu zavedení trestu smrti. Retencionisté v této souvislosti argumentují tím, že trvalý rozpor mezi názorem veřejnosti a právní skutečností může vést ke ztrátě důvěry veřejnosti v justici, případně může lid vzít spravedlnost do vlastních rukou a uchýlit se k lynči. Abolicionisté oproti tomu namítají, že veřejné mínění nemůže určovat trestně právní politiku, zejména je-li v rozporu s lidskými právy.

Podle průzkumů veřejného mínění (v České republice) uskutečněných v letech 1947, 1969 a v roce 1990 lidé na otázku: „Jste pro nebo proti používání trestu smrti?“ odpověděli zhruba takto: Jedna polovina, že je pro zachování trestu smrti, jedna třetina proti a zbytek dotázaných se nedovedl rozhodnout.³¹

Na konci roku 2005 se problematikou trestu smrti zabývalo také Centrum pro výzkum veřejného mínění (dále jen „CVVM“). Na otázku „Má či nemá podle Vás v České republice existovat trest smrti?“ odpovědělo 27 % procent

³⁰ Bestová, C.: Trest smrti v německo-českém porovnání, Doplněk Brno 1996, str. 24

³¹ Tomin, M.: K názorům laické a odborné veřejnosti na trest smrti, Všehrd 4/1991

dotázaných, že rozhodně má existovat, 30 % že spíše má existovat, 20 % že spíše nemá existovat, 10 % že rozhodně nemá existovat a 13 % že neví.

Jak vyplynulo z výsledků průzkumu, necelá třipětinová většina (57 %) české veřejnosti se v aktuálním šetření vyslovila pro existenci trestu smrti, zatímco proti němu se staví tři z deseti občanů (30 %) a 13 % dotázaných mezi oběma stanovisky váhalo. Tyto výsledky se velmi podobají průzkumům z let 1947, 1969, 1990 a svědčí o veliké stálosti postojů veřejnosti k trestu smrti.

Nicméně CVVM se postojem veřejného mínění zabývá opakovaně od roku 1992 a z jeho průzkumů vyplývá, že podpora znovuzavedení absolutního trestu dlouhodobě spíše klesá - před deseti lety jej žádalo bezmála 80 procent lidí. V průběhu 90. let se podíl stoupců existence trestu smrti postupně snižoval a podíl odpůrců naopak převážně rostl.

V porovnání s posledním výzkumem, který proběhl v březnu 2005, pak relativně výrazně (o devět procentních bodů) poklesl podíl lidí, kteří by existenci trestu smrti uvítali. Celkově se stávající podíl stoupců trestu smrti nijak neliší od výsledků zaznamenaných v letech 2001 a 2002, zatímco podíl odpůrců je relativně vyšší než tehdy.³²

K problematice výzkumu veřejného mínění B. Repík namítá, že k „k žádné abolici trestu smrti nedošlo se souhlasem většiny veřejného mínění. Stejně jako v mnoha jiných případech reformy společenských institucí, také v případě abolice trestu smrti politické a státní vedení společnosti nenásleduje veřejné mínění, ale je vede.“³³ Dále poukazuje na skutečnost, že většina lidí se o tematiku absolutního trestu zajímá spíše povrchně a po té, co dojde k jeho zrušení, jejich zájem rychle opadá.

Argument vůle většiny lidí nemůže být rozhodujícím v otázce základního lidského práva na život.

³² Srovnej zpráva Centra pro výzkum veřejného mínění na <http://www.cvvm.cas.cz/>

³³ Repík, B.: Ke stavu diskusí o trestu smrti, Právník 6/1990, str. 579

4.1.5 Ekonomická výhodnost

Někteří lidé považují dlouholeté věznění odsouzeného za příliš nákladné a nevidí důvod, proč by společnost měla do těchto lidí investovat, jsou tedy pro trest smrti z ekonomických důvodů, je to levnější.

Je přece mnoho lidí, kteří nejsou společnosti prospěšní, a přesto je nepopravujeme, ale pečujeme o ně i s vyhlídkou naprosté ireversibility jejich stavu a mnohdy se o ně ekonomicky náročně staráme, jednoduše proto, že to jsou lidé. Zločinec, přesto že se stal zločincem, nepřestal být člověkem.

Tento pragmatický argument je velmi nebezpečný; obdobně bychom mohli argumentovat v případech nevyléčitelně nemocných, přestárlých apod.³⁴

Takto uvažovat o lidském životě jen podle ekonomických faktorů je opravdu hrubě nemorální.

Navíc, jak se zdá, ani není tato argumentace založena na reálných číslech. Tak např. byla v roce 1988 zveřejněna Miami Herald čísla, kolik popravy elektrickým proudem stály. Na Floridě na ně bylo od roku 1976 vynaloženo 57 milionů dolarů. To zahrnuje náklady na ubytování odsouzenců i na odvolací řízení. Na jednoho odsouzence popraveného na elektrickém křesle tak stát vynaloží 3,17 milionu dolarů, což je šestkrát víc než na čtyřicet let věznění. Další studie v Tennessee vypočítala, že jeden odsouzenec přijde stát na 3 až 5 milionů dolarů.

Stát New York v roce 1982 zveřejnil studii, ze které vyplývá, že soudní proces s odvolacím řízením vyjde průměrně na 1,8 milionu dolarů, čili dvakrát víc než doživotní vězení.³⁵

Stejně mluví i statistiky zveřejněné na serveru www.deathpenaltyinfo.org.

Nicméně, ať je levnější poprava či věznění, tento přístup k člověku a životu není člověka důstojný a proto je ho nutno odmítnout.

³⁴ Kuře, J.: Etická reflexe trestu smrti, v: Přijatelnost trestu smrti, Otázky a odpovědi, Názory osobností, Nakladatelství Bachant, Brno 2001, str. 51

³⁵ Monestier, M.: Historie trestu smrti, Praha, Rybka Publishing 1998, str. 311

4.2 Argumenty odpůrců

4.2.1 Přirozené právo na život

Tento argument je postaven na tvrzení, že právo na život patří mezi přirozená a nezcizitelná lidská práva a je tak neporušitelnou hodnotou. Trest smrti tedy nepřichází v úvahu, neboť nikdo (ani stát a jeho justice) nemá právo někoho usmrtit.

Mnozí věřící pak na život nazírají jako na dar od Boha, na který nikdo nemá právo sáhnout.

Zastánci trestu smrti tuto argumentaci nedotknutelnosti lidského života někdy dovádí do krajností tvrzením, že pokud někdo odmítá možnost jinému vzít život, pak musí odmítnout i instituty nutné obrany či krajní nouze. Je podle nich neslučitelné z tohoto důvodu neuznávat trest smrti, ale přitom se za války bránit agresorovi, protože je jisté, že vojáci nějaké útočníky zabijí a poruší tak jejich právo na život.

Nepokládají za správné považovat za etické připravit o život někoho, kdo trestný čin dosud nespáchal, pouze se k němu chystal (např. útočník zneškodněný v rámci nutné obrany) a zároveň prohlašovat za neetické připravit o život toho, kdo trestný čin již dokončil.

Tyto situace považují za neporovnatelné. Ve chvíli, kdy se člověk ocitne v ohrožení života, jedná instinktivně, často jde o volbu mezi životem agresora a obránce. Byla to vůle agresora, dostat se do takto vyhraněné situace, kdy se může stát, že ho jiný v obraně zabije. Oproti tomu, když je člověk popraven, nejde už o žádnou vyhraněnou situaci, ze které by nebylo jiné cesty. Smrtí odsouzeného se už žádný jiný život (život oběti) nezachrání a proto je jeho smrt v tu chvíli zbytečná.

Lze se setkat i s porovnáváním jednotlivých přirozených práv. Stát například může omezit na základě zákona přirozené právo člověka na svobodu nebo na majetek a stejně tak tedy může omezit i jeho právo na život.

Právo na život však je diametrálně odlišné od všech přirozených práv ostatních. Odejmutí práva na život je jediným případem, kdy nelze zvrátit, napravit ani kompenzovat možnost omylu.

4.2.2 Možnost justičního omylu

Jedním z nejzávažnějších argumentů proti trestu smrti je možnost justičního omylu. Představa, že by byl popraven byť i jen jeden nevinný člověk je pro některé abolicionisty dostatečným důvodem k rozhodnému odmítnutí trestu smrti.

Retencionisté namítají, že tento argument je vlastně non-argumentem, který říká, že když člověk není schopen něco udělat naprosto dokonale, ať to raději nedělá vůbec a srovnávají někdy používání trestu smrti s automobilovou dopravou. Při té také občas zahynou nevinní lidé, přesto však jejich smrt není důvodem, abychom přestali auta používat. S každou lidskou činností je spojena určitá míra neúspěchu, je to přirozené a musí se s tím počítat.

Jiní zase namítají, že v dnešní době už k justičním omylům prakticky nedochází.

Ze studie amerických profesorů Hugo Bedaua a Michaela Radeleta vyplývá, že jen ve 20. století bylo v USA uznáno 349 lidí vinných za zločiny, které nespáchali, a dostali trest smrti. Za stejné období bylo 23 nevinných také popraveno. Tato čísla zahrnují jen případy, kdy byl skutečný vrah odhalen a kdy justiční orgány uznaly omyl.³⁶

Dle statistik zveřejněných na serveru www.deathpenaltyinfo.org bylo ve Spojených státech od roku 1973 propuštěno z cely smrti přes 120 osob poté, co se prokázala jejich nevina. Někteří tito vězni strávili léta ve vězení a byli již blízko provedení exekuce.

Nemusíme však pro příklady chodit daleko. Vzpomeňme si na padesátá léta u nás v Česku, kdy „se za němého a ustrašeného přihlížení veřejnosti totalitní režim mstil na osobnostech, jejichž jediným prohřeškem byly zásluhy o vlast a podpora svobody a demokracie.“³⁷

³⁶ Monestier, M.: Historie trestu smrti, Praha, Rybka Publishing 1998, str. 315

³⁷ Šíp, E.: Lidské instituce tu nejsou od toho, aby zabíjely, nýbrž aby dávaly šanci, v: Kuře, J.: Přijatelnost trestu smrti, Otázky a odpovědi, Názory osobností, Nakladatelství Bachant, Brno 2001, str. 92

V případě tehdejšího Československa se jednalo o justiční vraždy, ne omyly, přesto tato neblahá zkušenost s absolutním trestem by v nás měla vzbuzovat minimálně velký respekt k tomuto trestu a rizikům s ním spojeným.

Každopádně k justičním omylům dochází i v dnešní době, dokonce i v nejvyspělejší demokracii používající absolutní trest - v USA. Problematice výkonu trestu smrti v USA se budu více věnovat v samostatné kapitole. Nejedná se však o zanedbatelná čísla a jaká je asi teprve situace ve zbylých, mnohem méně demokratických státech používajících trest smrti?

Je lidský život hoděn ochrany za každou cenu, anebo je možno a nutno obětovat životy určitého procenta nevinných lidí, kteří při výkonech trestu smrti umřou pro „dobro“ nás všech?

Je nutno si uvědomit také fakt, že dispozice každého jedince jsou determinovány řadou na něm nezávislých okolností sociální a psychické povahy, které nelze řešit prostou fyzickou likvidací. Každý trestný čin je výsledkem působení různých sociálních a osobnostních faktorů. Společnost je spoluodpovědná za problémy utlačených menšin, rozvrácených rodin, alkoholismu či drog a tuto spoluodpovědnost nemůže zastírat.³⁸

4.2.3 Možnost výchovného působení na pachatele

Ze zásady ekonomie trestní hrozby navazující na zásadu podpůrné úlohy trestní represe plyne, že „tam, kde stačí prostředek méně intenzivní k dosažení účelu společnosti prospěšného, je třeba se jím spokojit a nesať k trestu, který obsahuje újmu závažnější a který nepostihuje vždy jen pachatele trestného činu, ale často i osoby jiné.“³⁹

Jinými slovy, žádný trest nemá převýšit míru zavinění pachatele, zároveň by neměl ani vyloučit možnost jeho resocializace, neboť resocializace pachatele patří k jednomu z cílů trestání vůbec. Pokud stát ukládá trest smrti, veřejně tím manifestuje svoji rezignaci na speciálně-preventivní funkci trestání.⁴⁰

³⁸ Tamtéž

³⁹ Solnař, V.: Tresty a ochranná opatření, Academia, Praha 1979, str. 21

⁴⁰ Válková, H.: K otázce trestu smrti z pohledu zahraničních zkušeností, v: Trest smrti jako problém nejen právní, ale i filosofický a morální, Ústav státu a práva ČSAV, Praha 1990, str. 6, 7

Pokud však zvolíme místo trestu smrti trest odnětí svobody, umožníme odsouzenému nápravu v souladu s vytyčeným účelem trestu. Nutno si také uvědomit, že možnosti současné psychiatrie, psychologie, pedagogiky aj. se mohou v budoucnu výrazně zlepšit. „Z hlediska individuální prevence je podmínkou uložení trestu smrti, že pachatel je nenapravitelný. Budoucí lidské chování nelze a nikdy nebude možno předvídat se stoprocentní jistotou a žádný znalec nemůže zaručit, co se stane nebo nestane. Tento požadavek zákona je nevědecký a justice spolu se znalci jsou zde nuceni hrát tragickou frašku falešných jasnovídců.“⁴¹

Pokud setrváme na požadavku trestu smrti, jedná se z tohoto úhlu pohledu o selhání společnosti, justice a trestů. Místo hledání způsobů jak odsouzené uzdravit je zabíjíme.

4.2.4 Nedemokratičnost trestu smrti

Většina demokratických států trest smrti v současné době zrušila a prohlašuje ho za nedemokratický. Na druhé straně Spojené státy americké nebo Japonsko zajisté patří mezi demokratické státy a přesto tento trest zachovávají. Nicméně je zřejmá nikoli náhodná souvislost mezi abolicí trestu smrti a respektováním lidských práv ze strany státní moci.

⁴¹ Repík, B.: Ke stavu diskusí o trestu smrti, Právník 6/1990, str 578

5 Současný stav užívání trestu smrti

V této kapitole bych ráda stručně nastínila současnou situaci výkonu trestu smrti ve světě. Vycházela jsem při tom ze statistik Amnesty International pravidelně aktualizovaných na jejích stránkách.

Dá se říci, že ve světě probíhá trend rušení trestu smrti. Od roku 1976, kdy Amnesty International zahájila shromažďování údajů o abolicionistických a retencionistických zemích, v průměru 3 země zrušily trest smrti každý rok. Velmi málo zemí, které trest smrti zrušily, jej znovu zavedou a i když tak učiní, často jej potom zase zruší. Od roku 1990 zrušilo trest smrti pro všechny trestné činy přes 40 zemí.

Výjimkou jsou Spojené státy americké, kde se dá vyzorovat částečně opačná tendence.

Během roku 2005 bylo popraveno nejméně 2 148 lidí ve 22 zemích a nejméně 5 186 lidí bylo odsouzeno k smrti v 53 zemích světa. Toto jsou podle Amnesty International pouze oficiální statistiky, skutečná čísla jsou pravděpodobně vyšší. Např. Vietnam oficiální statistiky označil za „státní tajemství“. V Číně je možné popravit také pachatele nenásilné trestné činnosti jako je daňový únik nebo zpronevěra.

V roce 2005, 94 procent známých exekucí proběhlo ve čtyřech zemích světa a to v Číně, Iránu, Saudské Arábii a v USA.

Následující tabulka poskytuje přehled situace trestu smrti v jednotlivých zemích. Země jsou v ní rozděleny do čtyř kategorií.

- 1) abolicionistické země, které vůbec trest smrti nemají (celkem 88 zemí);
- 2) země, které nemají trest smrti pro obecné trestné činy, ale pouze pro trestné činy spáchané v době války nebo za jiné mimořádné situace (celkem 11 zemí);
- 3) země, které sice trest smrti ve svém právním řádu mají, ale dají se považovat za abolicionistické, protože v nich za posledních 10 let nedošlo k žádné popravě (tento seznam obsahuje i země, které se zavázaly trest smrti nevykonávat) (celkem 29 zemí);

- 4) retencionistické země, které si ponechávají trest smrti pro běžné trestné činy (celkem 69 zemí).

Abolicionisté pro všechny trestné činy	Abolicionisté pro běžné trestné činy	Abolicionisté v praxi	Retencionisté
Andora	Albánie	Alžírsko	Afgánistán
Angola	Argentina	Benin	Antigua a Barbada
Arménie	Bolívie	Brunej	Bahamy
Austrálie	Brazílie	Burkina Faso	Bahrajn
Belgie	Cookovy ostrovy	Kongo	Barbados
Bhútán	El Salvador	Gabon	Bělorusko
Bosna a Hercegovina	Fidži	Gambie	Belize
Česká republika	Chile	Kyrgyzstán	ČAD
Bulharsko	Izrael	Ghana	Botswana
Cape Verde	Lotyšsko	Grenada	Burundi
Dánsko	Peru	Madagaskar	Čína
Filipíny		Maroko	Égypt
Estonsko		Mauretánie	Dominikánská republika
Francie		Nauru	Eritrea
Gruzie		Nigérie	Ethiopie
Guinea-Bissau		Papua Nová Guinea	Guatemala
Haiti		Ruská federace	Guinea
Ázerbájdžán		Středoafriická republika	Bangladéš
Honduras		Surinam	Indie
Chorvatsko		Svazijsko	Indonésie
Holandsko		Šrí Lanka	Guyana

Abolicionisté pro všechny trestné činy	Abolicionisté pro běžné trestné činy	Abolicionisté v praxi	Retencionisté
Irsko		Togo	Írán
Island		Tonga	Irák
Itálie		Tunisko	Jamajka
Jihoafrická republika		Keňa	Japonsko
Samoa		Malawi	Jemen
Kolumbie		Maledivy	Jižní Korea
Kambodža		Mali	Jordánsko
Černá Hora		Myanmar	Kamerun
Mexiko			Katar
Kanada			Kazachstán
Dominikánská republika			Komory
Džibuti			Kongo
Ekvádor			Kuba
Kostarika			Kuvajt
Kypr			Laos
Lichtenštejnsko			Lesotho
Libérie			Libanon
Litva			Libye
Lucembursko			Malajsie
Maďarsko			Mongolsko
Makedonie			Nigérie
Malta			Oman
Marshallovy Ostrovy			Pákistán
Mauritius			Palestina
Finsko			Rovníková Guinea

Abolicionisté pro všechny trestné činy	Abolicionisté pro běžné trestné činy	Abolicionisté v praxi	Retencionisté
Mikronésie			Rwanda
Namibie			Saudská Arábie
Kiribati			Severní Korea
Německo			Sierra Leone
Nepál			Singapur
Nikaragua			Somálsko
Portugalsko			Spojené arabské emiráty
Rakousko			Spojené státy americké
Niue			Súdán
Monako			Svatá Lucie
Moldavsko			Svatý Kryštof a Nevis
Mozambik			Svatý Vincenc a Grenadiny
Norsko			Sýrie
Palau			Tádžikistán
Panama			Tanzanie
Paraguay			Thajsko
Nový Zéland			Tchajwan
Pobřeží slonoviny			Trinidad a Tobago
Polsko			Uganda
Rumunsko			Uzbekistán
Řecko			Vietnam
San Marino			Zambie
Senegal			Zimbabwe

Abolicionisté pro všechny trestné činy	Abolicionisté pro běžné trestné činy	Abolicionisté v praxi	Retencionisté
Seychely			
Slovensko			
Slovinsko			
Spojené království Velké Británie a Severního Irska			
Srbsko			
Svatý Tomáš a Príncipe			
Šalamounovy ostrovy			
Španělsko			
Švédsko			
Švýcarsko			
Turecko			
Turkmenistán			
Tuvalu			
Ukrajina			
Uruguay			
Vanuatská republika			
Vatikán			
Venezuela			
Východní Timor			

Celkem je v současné době abolicionistických zemí de iure či de facto 128, zatímco 69 zemí zůstává retencionistických.

Přestože je dle mezinárodního práva trest smrti pro dětské pachatele zakázán, stále několik států tento trest používá i pro ně. Osm zemí od roku 1990 popravilo 47 odsouzených, kteří v době spáchání trestného činu byli

mladší 18 let. Jedná se o Čínu, Kongo, Irán, Nigérii, Pákistán, Saudskou Arábii, USA a Jemen. Přitom nejvíce mladistvých popravilo USA – celkem 19. Čína, Pákistán, USA a Jemen zvedli již věkovou hranici pro možnost vynesení rozsudku smrti na 18 let.

V USA se tak stalo dne 1. 3. 2005, kdy Nejvyšší soud USA označil popravu dětských pachatelů za nezákonné. Osm mladistvých bylo popraveno v Iránu v roce 2005.

5.1 Situace ve Spojených státech amerických

Spojené státy americké patří k jednomu z mála demokratických států, které ve svém právním řádu trest smrti stále zachovávají a vykonávají jej. Zatímco ostatní země světa postupně trest smrti ruší, v USA se o tom zatím mluvit nedá. Proto jsem se rozhodla věnovat jednu kapitolu své práce výkonu trestu smrti v této demokratické zemi a poukázat na nedostatky, se kterými se při výkonu absolutního trestu potýká.

Podle statistik Amnesty International v současné době vykonává trest smrti 38 z celkového počtu 50 států USA. Za rok 2005 bylo v USA popraveno 60 odsouzených, od znovuzavedení trestu smrti v USA v roce 1977 došlo ke konci roku 2005 k 1004 popravám. K 1. lednu 2006 bylo v celách smrti celkem 3 400 vězňů.⁴²

Mezi nejpalčivější problémy spojené s trestem smrti v USA patří rasová diskriminace při vynášení rozsudku, nekvalitní právní zastoupení obžalovaných a v neposlední řadě doba procesu s obžalovanými, během které jsou zavřeni v takzvaných celách smrti.

Nedávný průzkum veřejného mínění ukázal, že s trestem smrti souhlasí 64 % Američanů. To je stále vysoká podpora, i když v porovnání s předchozími průzkumy se jedná o nejnižší podporu za posledních 27 let. V roce 1994 s tímto trestem souhlasilo 80 % obyvatel Spojených států.⁴³

Jedním z těch, kdo přiznali alarmující stav kvality vynášených rozsudků smrti v některých státech USA, byl guvernér státu Illinois John Rayner,

⁴² Srovnej <http://web.amnesty.org/pages/deathpenalty-statistics-eng>

⁴³ <http://www.blisty.cz/2005/12/1/art25966.html>, 1. 12. 2005

zastánce trestu smrti. Vyhlásil na neurčito moratorium na všechny popravky odsouzených. Reagoval tak na porušování právních předpisů a zákonů zjištěné jedním z předních listů státu Illinois - Chicago Tribune. Zjistilo se, že 45 černých Američanů odsoudily poroty složené jenom z bílých, několik lidí bylo odsouzeno k smrti na základě důkazů poskytnutých informátory ve věznicích, kteří patří k nejméně spolehlivým, a že 33 lidí bylo odsouzeno k trestu smrti na základě žalob od prokurátorů, kteří byli někdy v minulosti postaveni mimo službu nebo nesměli vykonávat právní praxi.

K této zprávě se guvernér Rayner vyjádřil slovy: „Musel jsem to udělat. Měli jsme tu naprosto zoufalé, hrůzostrašné a hanebné případy neregulérně odsouzených na smrt a v tom jsme nemohli pokračovat. Z 25 lidí odsouzených k smrti jich bylo 12 popraveno a 13 osvobozeno. Nevím, jak by někdo i s jenom trochou sebeúcty mohl žít sám se sebou a tvrdit, že to je dobrý systém a dál jej uplatňovat. Je to špatný systém.“⁴⁴

5.1.1 Justiční omyly

Na konci devadesátých letch byla v USA na objednávku Senátu vypracována studie, v rámci které byly přezkoumány všechny jednotlivé rozsudky smrti, které byly za posledních 23 let vyneseny, a jejich následné odvolací procesy. Práce na studii trvala pět let.

Výsledkem bylo zjištění, že celkově, v celých Spojených státech, mělo 68 procent všech rozsudků smrti tak závažné nedostatky, že nemohlo být uznáno a muselo být odesláno k zpětnému projednání. Když byly tyto případy projednány tak, jak měly, pak více než 80 procent obviněných nebylo odsouzeno k trestu smrti, ale k jiným trestům. Sedm procent z nich bylo shledáno nevinnými.⁴⁵

Významným prvkem v odhalování justičních omylů se v poslední době stal pokrok vědy v oblasti testů DNA. Na jejich základě bylo z cel smrti propuštěno několik vězňů a na veřejnost se tak dostali těžko pochopitelné osudy nevinně odsouzených.

⁴⁴ http://www.bbc.co.uk/czech/omnibus/death_penalty.shtml, 25. února 2001

⁴⁵ Tamtéž

Jednou z obětí tragických justičních omylů je Kirk Bloodsworth, který byl zatčen v roce 1984 na základě náhodné podobnosti s vrahem devítileté holčičky. Na jejich podobnost upozornil policii jeden z Kirkových sousedů, poté co se portrét hledaného vraha objevil v novinách.

Jeden ze dvou svědků u soudu Kirka identifikoval jako muže, se kterým oběť odcházela. Druhý ne. Kirkův státem přidělený obhájce nepoukázal na to, že neexistují žádné přímé důkazy, které by ho s případem spojovaly.

Bloodsworth byl odsouzen k trestu smrti. Strávil léta ve věznici, jejíž podmínky popisuje jako strašné. Jeho otec se snažil sehnat renomovaného právníka, který by vedl Kirkovu obhajobu při odvolání. Zjistil však, že by případ nepřevzal ani za sto tisíc dolarů.

V době, kdy Bloodsworth čekal na odvolací proces, se začaly uplatňovat testy DNA. Díky nim byl nejprve jeho trest odložen a později byl zcela vyloučen jako možný vrah.

Případ Kirka Bloodswortha není jediným a je neochvějným důkazem toho, že justiční omyly nejsou jen otázkou minulosti.

5.1.2 Rasová diskriminace a role peněz

Za období let 1930 – 1957 bylo v USA z 3568 odsouzených k trestu smrti 53,6 % černochoů. Mezi odsouzenými pro znásilnění a smilstvo představovali černoši dokonce až 89,5 %. Přitom byl podíl černochoů na celkové populaci na základě sčítání obyvatelstva z roku 1950 asi 10 %. Mezi 16 773 vězni, nacházejícími se k 30. červnu 1957 ve státních věznicích, byl podíl černochoů vyšší než 25 %. Z šetření prováděného u 439 vrahů odsouzených k smrti v Pensylvánii v letech 1914 až 1958 vyplynulo, že z nich bylo omilostněno 6 % černochoů, ale 17 % bílých.⁴⁶

V roce 1988 bylo 48 % odsouzenců k smrti černé pleti, i když černoši tvořili pouze 12 % populace.⁴⁷

⁴⁶ Middendorff, 1962, str. 32, v: Bestová, C.: Trest smrti v německo-českém porovnání, Doplněk Brno 1996, str. 26

⁴⁷ Monestier, M.: Historie trestu smrti, Praha, Rybka Publishing 1998, str. 334

Tyto statistiky svědčí o diskrepanci mezi složením populace jako takové a složením vězňů, co se rasy týče. V současné době rasové diskriminaci nasvědčuje fakt, že drtivá většina všech poprav v USA je vykonávána v jižanských státech. Jenom státy Virginia a Texas popravily od poloviny sedmdesátých let, kdy byl trest smrti znovu zaveden, přes 300 lidí.

Příkladem rasové diskriminace je i případ černochoa Stanleyho Williamse, který byl dne 13. prosince 2005 popraven ve státě Kalifornie. Williams byl v roce 1981 odsouzen za čtyři vraždy, k nimž došlo v roce 1979. On sám popíral, že by vraždy spáchal, a tvrdil, že byl falešně obviněn komplici.

Mnoho lidí se přimlouvalo za udělení milosti pro Williamse, protože ten ve vězení začal psát knihy pro děti, zapojil se do boje proti násilí a varoval mladé před gangy.

Guvernér státu Kalifornie A. Schwarzenegger se rozhodl milost neudělit a své rozhodnutí odůvodnil slovy: „Stanley Williams tvrdí, že je nevinný a že se nebude omlouvat za vraždy čtyř obětí ve svém případě. Bez omluvy nemůže být vykopení za tyto nesmyslné a brutální vraždy.“⁴⁸

Takováto argumentace je proti veškeré logice. Každý má právo tvrdit svou nevinu a možnost udělení milosti by proto neměla být nikým vázána na přiznání se k spáchanému činu. Těžko může činu litovat člověk, který se k němu odmítá přiznat. Jsou známy případy, kdy se dodatečně prokáže nevinu u lidí, kteří se pod podobným tlakem k činu přiznali.

Navíc při sestavování Williamsovy poroty odmítl žalobce Robert Martin všechny černé členy. Martin byl v předchozích dvou případech pokárán odvolacím soudem za uplatňování rasy jako kritéria při výběru poroty a došlo ke změně vynesovaných rozsudků.

Na současný systém nedoplácejí jen příslušníci etnických menšin, ale také chudí, kteří si nemohou dovolit kvalitního obhájce.

V Alabamě bylo obhájcům za případy trestu smrti do roku 2000 placeno 1 000 dolarů, pak byla tato částka zvýšena na 2 000 dolarů. V přepočtu na hodiny dostávají nyní tito obhájci 60 dolarů za hodinu za práci u soudu a 30

⁴⁸ Svet.IHNed.cz

dolarů za hodinu za práci mimo soudní síň. To je méně, než kolik zaplatí lidé v Americe za instalatéra.

Časté jsou případy, kdy jsou obhájci nezkušení právníci, kteří své klienty neznají, nikoho k případu nevyslechnou, nezajistí psychologické vyšetření a nezjistí nic ohledně klientovi minulosti, která by pro něj mohla být polehčující okolností.

Jedním z případů, kdy se policisté snažili co nejrychleji usvědčit pachatele dvojnásobné vraždy a de facto je poslat na smrt za použití nejenom neregulárně získaných, ale i lživých důkazů, byl případ „Ford Heights Four“ – případ čtveřice černých Američanů odsouzených za dvojnásobnou vraždu a znásilnění bělošského páru, ke kterým došlo ve čtvrti Ford Heights před dvěma desetiletími.

Obžalovaní byli zatčeni na základě anonymního telefonátu. Jeden ze čtveřice, Kennedy Adams, dnes vysvětluje, že byli unavení, vystresovaní a podle toho působili na přítomné u soudu. Hlavní svědkyní byla jejich přítelkyně, která tvrdila, že na vlastní oči viděla jejich zločin. Dva z obžalovaných byli odsouzeni k trestu smrti a dva k dlouholetým trestům vězení.

Kennedy Adams strávil polovinu z osmnácti let ve vězení Menard určeném pro nejnebezpečnější zločince. K jeho štěstí si ale jejich případ vybraly jako studijní projekt dvě studentky investigativní žurnalistiky, Stacey Delo a Laura Sullivan. Šest měsíců pročetly všechny dostupné materiály a navštívily dva z odsouzených ve vězení. Potom se vydaly za korunní svědkyní. Řekly jí, že jí její přátelé nic nezazlívají a že si myslí, že je také obětí. Ona se rozplakala a přiznala, že lhala, že si celou výpověď vymyslela.

Ke křivé výpovědi ji podle jejich slov přiměli vyhrůžkami policisté. Stacey a Laura se potom soustředily na policejní záznamy z vyšetřování, ve kterých našly zmínku o svědkovi, který tvrdil, že zná pravé pachatele. Podařilo se jim ho vypátrat, stejně jako jednoho z jím uvedených mužů. Ten se později k činu přiznal, případ převzali právníci a původně obviněná čtveřice tak byla očištěna.⁴⁹

⁴⁹ http://www.bbc.co.uk/czech/omnibus/death_penalty.shtml, 25. února 2001

Kennedy Adams po tom všem řekl: „Víte, můžete vzít čtyři nevinné muže. Můžete je soudit a odsoudit za nějaký hrozný zločin. To je velmi snadné v téhle zemi, v tomhle státě. To není nic těžkého, kvůli způsobu myšlení zdejších lidí, kvůli tomu, co si myslí o menšinách, hlavně o mladých černoších. Dívají se na nás, jako na nebezpečí pro společnost, škůdce společnosti.“

5.1.3 Nízká kvalita obhajoby

Nedávný průzkum provedený McClatchey News zkoumal kvalitu obhajoby ve čtyřech státech s trestem smrti – Mississippi, Alabamě, Georgii a Virginii. Průzkum odhalil, že tyto státy mají velké problémy s adekvátní obhajobou. Bylo zjištěno, že v 73 případech z 80 přezkoumávaných právníci udělali málo nebo nic proto, aby řádně hájili své klienty v kritické chvíli, kdy se porota rozhodovala mezi životem a smrtí jejich klienta. Často nepoukázali na fakt, že obžalovaní byli v minulosti hrubě zneužíváni, pocházejí z bídých poměrů anebo jsou mentálně retardovaní. Přitom toto jsou faktory, které porotci považují za důležité pro udělení doživotního vězení místo trestu smrti.

Odvolací soudy v těchto státech odmítaly uznávat špatnou obhajobu jako důvod k přeměně trestu smrti a to i navzdory několika rozhodnutím Nejvyššího soudu ohledně standardů obhajoby.

V Georgii začal projekt, kdy se dobře školení právníci s adekvátními podmínkami věnují pouze případům trestu smrti. Zatím žádný z jejich 46 klientů nebyl odsouzen k smrti.

Ve výše zmíněných 73 případech právníci nezkoumali minulost svých klientů a jejich výkony nebyly v souladu se standardy stanovenými americkým Nejvyšším soudem.

Ve Virginii, Alabamě a Mississippi je tento špatný stav právního zastoupení výsledkem oficiální státní politiky. Státy platí jen almužnu, aby pomohly právníkům obhajovat své klienty, a nikdo nepožaduje, aby případy trestu smrti zastupovali kvalitní advokáti.

Tak například v jednom případě v Mississippi vypovídal obžalovaný, že slyší hlasy, které ho navádějí k špatným věcem. Nebyl však přizván žádný psycholog ani jiný expert, aby obžalovaného vyšetřil a vysvětlil, zda je duševně nemocný a

zda jeho případná duševní porucha má souvislost s trestným činem, který spáchal.

V dalším případě se do rukou právníka dostala zpráva, že jeho klient byl ve svých 5 letech diagnostikován jako mentálně retardovaný s IQ 68. Zpráva také říkala, že třikrát ve škole propadl. Právník se touto zprávou nezabýval, myslel si, že není relevantní a pouze předvolal rodiče obžalovaného, aby u soudu řekli, že šlo o hodné dítě s respektem k starým lidem. Otec obžalovaného se vyjádřil v tom smyslu, že nešlo zrovna o jedničkáře, ale dál ohledně prospěchu syna ve škole vyslýchán nebyl.⁵⁰

V případech, kdy připadá v úvahu trest smrti, jsou porotci bombardováni odpornými detaily hrůzných vražd. Vidí obrázky plné krve z místa činu, vyhřezlé orgány obětí a podobně.

Ano, je to práce žalobců poukazovat na zkaženost vraha a trvat na tom, že zodpovědná osoba musí zaplatit za takový čin/činy životem. Ale myšlenka dvoustranného řízení je základním principem amerického soudního procesu. Porotci, aby vynesli spravedlivý rozsudek, musí slyšet obě strany příběhu.

Zde přichází řada na obhajobu a v případech trestu smrti má obzvlášť velký význam. Nejen že nejprve obhájce hájí nevinu svého klienta, ale po jeho uznání vinným je třeba dalšího řízení, kdy se rozhoduje, zda je trest smrti odpovídajícím trestem.

Tato druhá fáze vyžaduje stejně příprav jako ta první. V některých případech, kdy o vině obžalovaného není téměř pochyb, jde v této fázi doslova o všechno. Je třeba, aby porotci viděli i za čin a jeho oběť do života obžalovaného.

Žaloba žádá porotu, aby soudila obžalovaného na základě jednoho skutku, který se stal v jeden den jeho života, pravděpodobně v nejhorší den života této osoby. Ale nikdo se nerodí jako zabiják a něco se zajisté stalo mezi narozením obžalovaného a tímto nejhorším činem. Mezi těmito dvěma momenty je vždy příběh, který má obhajoba za úkol říct.

⁵⁰ Tamtéž

Zkušení obhájci se snaží zkonstruovat celou sociální historii svých klientů, chronologii všech významných událostí jejich života. Z toho pak vyvozují, proč by jejich klienti neměli být popraveni. Když byli například jako děti zneužíváni, mají nízké IQ nebo obecně pocházejí ze špatných poměrů, to vše může být důležité. Také je možno poukázat na předchozí řádný život, řádné chování ve vězení nebo dobré skutky z předešlého života na svobodě.

Jak bylo zmíněno výše – stát Georgie měl podobně nevyhovující systém obhajoby do roku 2005, kdy začala působit celostátní organizace obhájců věnující se pouze případům trestu smrti. Ta věnuje vše potřebné k zjištění pozadí klientova života a případných polehčujících okolností odůvodňujících neudělení trestu smrti, ale jiného trestu. Dosud žádný z jejich klientů nebyl odsouzen k smrti.

5.1.4 Cely smrti

Průměrná doba, kterou před popravou odsouzený ve vězení v USA stráví, je kvůli složité odvolací proceduře 15 let. Někteří z vězňů jsou dokonce v celách smrti déle než 20 let.

Během této doby jsou izolováni od ostatních vězňů, vyloučeni z vězeňského výchovného a pracovního programu a velmi omezeni jsou také co se týče návštěv. Tráví 23 hodin denně sami ve svých celách.

Vyvstává tak otázka, jestli nejsou trestáni dvakrát – trestem smrti a léty strávenými v podmínkách totální izolace, která může být pro běžné odsouzené používána jen po velmi omezenou dobu.

Navíc žijí v neustálé nejistotě ohledně toho, kdy budou popraveni. U některých tato izolace a úzkost vyústí v sebevražedné sklony a celkové zhoršení duševního stavu. Někdy se v této souvislosti mluví o tzv. syndromu cel smrti.

Během období 1972 – 1976, kdy Nejvyšší soud pozastavil výkon trestů smrti, došlo k řadě reforem, které měly vytvořit objektivnější systém. To ale mimo jiné mělo za následek delší dobu celého řízení, povinné přezkumy rozhodnutí se staly normou a změny zákonů a technologií si vyžádaly přezkum jednotlivých rozhodnutí.

Je těžké na jednu stranu poskytnout odsouzeným možnost přezkumu rozsudku a zároveň si stěžovat na prodlužování procesu. Ale 15 a více let je doba opravdu velmi dlouhá. Někteří odborníci navrhují po 5 letech strávených v cele smrti automaticky přeměnit (případný) trest na doživotní odnětí svobody. Dá se také uvažovat o změně podmínek cel smrti.

Věk amerických vězňů v celách smrti se výrazně zvyšuje. V roce 2003 bylo rekordních 110 vězňů starších 60 let. Přitom v roce 1996 se jednalo jen o 39 vězňů.⁵¹

Na rozdíl od obyčejných vězňů, vězni z cel smrti nejsou umisťováni do speciálních oddělení pro seniory.

Někteří z těchto vězňů - seniorů spáchali zločin v pozdějším věku, ale mnoho jich je tak starých kvůli pomalosti odvolacích řízení. V roce 2004 byl popraven 74 letý vězeň v Alabamě za vraždu, kterou spáchal v roce 1977. V době popravy byl už J. B. Hubbard dementní, nevěděl kdo je a trpěl rakovinou tlustého střeva a prostaty.

5.1.5 Závěr

Jak vyplývá z výše uvedeného, USA se při ukládání a vykonávání trestu smrti potýká s četnými problémy. K tomu se B. Repík vyjádřil takto:

„Jestliže jedna z nejdemokratičtějších zemí světa s vyspělým systémem trestní justice není schopna aplikovat trest smrti spravedlivým způsobem, pak problém je inherentní povaze trestu samotného.“⁵²

⁵¹ USA Today, February 10, 2005

⁵² Repík, B.: Ke stavu diskuzí o trestu smrti, Právník 6/1990, str. 577

6 „Moderní“ metody výkonu trestu smrti

Dle statistik Amnesty International proběhly od roku 2000 exekuce za použití těchto metod: stětí (Saudská Arábie, Irák), elektrické křeslo (USA), oběšení (Egypt, Irán, Japonsko, Jordánsko, Pákistán, Singapur a další), smrtící injekce (Čína, Guatemala, Filipíny, Thajsko, USA), ukamenování (Afghánistán, Irán).⁵³

Podrobněji se budu zabývat metodami použití elektrického křesla a smrtící injekce, které jsou považovány za pokrokové.

6.1 Elektrické křeslo

Dle statistik zveřejněných na serveru www.deathpenaltyinfo.org bylo ve Spojených státech od roku 1976 popraveno touto metodou 153 odsouzených. Nebraska jako jediný stát používá k popravám pouze elektrické křeslo.

Poprava probíhá následovně: Odsouzený je připoutaný ke speciálnímu křeslu a k noze má přiloženy navlhčené měděné elektrody. Dvouminutový cyklus popravý je složen z 8 střídajících se minicyklů po 5 a 25 sekundách.

Monestier (1998) ve své knize popisuje, že při prvním minicyklu ztratí odsouzenec nejen vědomí, ale přestane také kontrolovat svalstvo. Uvolňuje se proto moč i obsah střev. Často rovněž zvrací krev a kouše se hluboko do jazyku. Při druhém minicyklu mu z nosu unikají krvavé bubliny. Od třetího do pátého minicyklu stoupne teplota těla z 37 na 100 stupňů, tělo dostane nafialovělou barvu. V sedmém a osmém minicyklu zcela zuhelnatí systém zásobující mozek kyslíkem, oči často úplně vystoupí z důlků. Temeno hlavy zčerná, jen na místě elektrody zůstane kolečko živě červené kůže.⁵⁴

Většina odsouzených zemře při této popravě „normálně“, lze-li to tak říct, ale jsou případy, kdy jsou vystaveni nesnesitelnému utrpení.

Příkladem je poprava Johna Louise Švanda z roku 1983 v Alabamě, který zemřel až po třech výbojích o napětí 1900 voltů v trvání třiceti sekund. Dostal je v rozmezí čtrnácti minut. Třicet svědků vidělo „oblouk ohně vycházející pod

⁵³ Srovnej <http://web.amnesty.org/pages/deathpenalty-facts-eng>

⁵⁴ Monestier, M.: Historie trestu smrti, Praha, Rybka Publishing 1998, str. 310

jeho obličejem. Z elektrody na pravé noze stoupal dým. Pásek, jímž byla přivázána jeho noha, se uvolnil a začal hořet.“

Poprava Williama Vandevera v Indianě si v roce 1985 vyžádala pět výbojů, každý o síle 2250 voltů. Poprava trvala sedmnáct minut.

4. května 1990 dokonce vyšlehlý okolo hlavy odsouzeného Jesseho Fafera plameny.⁵⁵

Jak vyplývá z výše uvedeného, jde v některých případech o velmi pomalý způsob usmrcení a vždy způsobuje viditelné poškození těla.

6.2 Smrtící injekce

Tato metoda je pokládána za rychlý, přitom bezbolestný a navíc poměrně levný způsob poprav. Poprvé byla použita ve Spojených státech státem Texas v roce 1982 a poté i Oklahomou v roce 1983.

Někdy je nazývána „pokojnou smrtí“. Ve skutečnosti nebyly hlavním důvodem k přechodu k této metodě humánní, nýbrž ekonomické důvody. Odborníci v tu dobu odhadovali, že náklady na zkonstruování a uvedení do provozu elektrického křesla činily 65 000 dolarů a na postavení plynové komory dokonce čtyřikrát víc.⁵⁶

Poprava probíhá tak, že odsouzenec dostane intravenózně jednou nebo dvěma injekcemi smrtelnou dávku skládající se ze tří složek: barbiturátů, které vedou ke ztrátě vědomí, bromidu pankurnia, způsobujícího ochablost svalů, majícího za úkol paralyzovat bránici a přerušit tak pohyby plic a nakonec z chloridu sodného, který má za úkol přivodit srdeční zástavu.

Většinou odsouzený po podání smrtící injekce okamžitě ztratí vědomí a přestane se během tří až pěti minut hýbat. Prohlášen za mrtvého bývá do čtvrt hodiny.

Přestože se tato metoda jeví velmi spolehlivě a humánně, může se stát, že u odsouzeného smrtící látka okamžitě nezabere, odsouzený zůstane při vědomí a udusí se.

⁵⁵ Monestier, M.: Historie trestu smrti, Praha, Rybka Publishing 1998, str. 321

⁵⁶ Monestier, M.: Historie trestu smrti, Praha, Rybka Publishing 1998, str. 327

Problémy s aplikací jsou samozřejmě u narkomanů a vůbec v případech, kdy se smrtící látka nevpraví přímo do žíly odsouzeného, ale pouze pod jeho kůži.

To se stalo například 13. prosince 2006 při popravě Angela Nievese Diaze na Floridě, kdy byly špatně zavedeny jehly s jedem, které v obou případech propíchnuly žíly a smrtící látka z nich neproudila přímo do krve odsouzeného.

Následkem je dlouhé, bolestivé umírání, kdy silně koncentrovaný chemický roztok proudí pod kůží odsouzeného a způsobuje vnitřní popáleniny. Celá poprava v Diazově případě trvala 34 minut a Diaz se při ní hýbal, lapal po dechu a projevoval známky bolesti.

Shodou okolností se právě Diaz v posledním odvolání obracel k Nejvyššímu soudu s tím, že látky použité ve smrtících injekcích vyvolávají neobyčejně velké utrpení. Jeho žádost byla zamítnuta hodinu před popravou s odůvodněním, že o extrémní bolesti se nedá mluvit, protože jedna z látek je paralyzující.⁵⁷

Florida po této události vyhlásila moratorium na popravy, dokud nebude procedura zdokonalena.

Od roku 1976 bylo ve Spojených státech touto metodou popraveno celkem 891 odsouzených. 37 států z 38 používá této metody jako primární.⁵⁸

⁵⁷<http://www.novinky.cz/>, 14. 12. 2006

⁵⁸Srovnej statistiky na: www.deathpenaltyinfo.org

7 Nahrazení trestu smrti v českém právním řádu

V podstatě jedinou alternativní sankcí k trestu smrti přicházející v úvahu je dlouhodobý, respektive doživotní trest odnětí svobody.

Platný trestní zákon označuje v § 29 za výjimečný trest jednak trest odnětí svobody nad patnáct až do dvaceti pěti let, jednak trest odnětí svobody na doživotí.

Přestože bývá někdy dlouhodobý či doživotní trest odnětí svobody nazýván „sociálním trestem smrti“ či „trestem smrti na splátky“, má oproti trestu smrti několik nepopíratelných výhod, a to:

- „respektuje právo na život a nedotknutelnost fyzické integrity každého lidského jedince;
- zajišťuje nutnou ochranu společnosti před zvláště nebezpečnými delikventy;
- neznamená ireparabilní právní důsledek chybného justičního rozhodnutí;
- respektuje právo pachatele a povinnost státu poskytnout každému možnost resocializace a plní tak i speciálně-preventivní funkci;
- vytváří prostřednictvím institutu udělování milosti předpoklady pro individuální posouzení konkrétního případu a zároveň stimuluje resocializační proces.“⁵⁹

7.1 Trest odnětí svobody nad patnáct až do dvaceti pěti let

Trest odnětí svobody nad patnáct až do dvaceti pěti let může soud podle platného trestního zákona uložit pouze tehdy, jestliže stupeň nebezpečnosti trestného činu pro společnost je velmi vysoký nebo možnost nápravy pachatele je obzvláště ztížena a to jen za trestný čin, u něhož to trestní zákon ve zvláštní části dovoluje (§ 29 tr. zák.).

⁵⁹ Válková, H.: K otázce trestu smrti z pohledu zahraničních zkušeností, v: Trest smrti jako problém nejen právní, ale i filosofický a morální, Ústav státu a práva ČSAV, Praha 1990, str. 9, 10

7.2 Trest odnětí svobody na doživotí

Také trest odnětí svobody na doživotí může být uložen jen za trestný čin, u něhož to trestní zákon ve zvláštní části dovoluje. Podle třetího odstavce paragrafu 29 může soud uložit tento trest pachateli, který spáchal tzv. kvalifikovaný trestný čin vraždy podle § 219 odst. 2 tr. zák., nebo který při v tomto paragrafu vyjmenovaných trestných činech zavinil úmyslně smrt jiného, a to navíc za současně splněných následujících podmínek:

a) stupeň nebezpečnosti takového trestného činu pro společnost je mimořádně vysoký vzhledem k zvlášť zavrženíhodnému způsobu provedení činu nebo k zvlášť zavrženíhodné pohnutce nebo k zvlášť těžkému a těžko napravitelnému následku,

b) uložení takového trestu vyžaduje účinná ochrana společnosti nebo není naděje, že by pachatele bylo možno napravit trestem odnětí svobody nad patnáct až do dvaceti pěti let.

Podle novely trestního zákona z roku 2006 je možno uložit trest odnětí svobody na doživotí rovněž pachateli trestných činů uvedených v odstavci čtvrtém paragrafu 29 (za splnění podmínek uvedených v odstavci třetím), pokud spáchal některý z vyjmenovaných trestných činů opakovaně a byl již pro takový trestný čin potrestán.

Nevýhodou příliš dlouhých trestů odnětí svobody je, že se odsouzení mohou ve výkonu trestu natrvalo aklimatizovat, těžko se jim vytyčují nějaké cíle, odsouzení propadají apatii a rezignaci. Jsou známy příklady, kdy dlouhé tresty odnětí svobody ukládané pachatelkám vražd vedly u nich k apatii k veškerému dění, dokonce i k vlastním dětem, ke kterým měly dosud vřelé citové vztahy.⁶⁰

Problémem je také pocit beztrestnosti, který odsouzení k dlouhodobým trestům odnětí svobody mohou mít a někteří autoři poukazují na nerovnost v postavení doživotně odsouzených s ohledem na jejich věk (doživotní trest je pro každého různě dlouhý).⁶¹

⁶⁰ Novotný, O: O trestu a vězeňství, Academia, Praha 1969, str. 56

⁶¹ Srovnej Kalvodová, V.: Trest odnětí svobody na doživotí, Masarykova univerzita v Brně, 1995

U dlouhodobých trestů odnětí svobody je proto velmi důležitý institut podmíněného propuštění.

Podmíněně lze po určité zákonem stanovené době propustit odsouzeného, jestliže odsouzený ve výkonu trestu svým chováním a plněním svých povinností prokázal polepšení a může se od něho očekávat, že v budoucnu povede řádný život, nebo soud přijme záruku za dovršení nápravy odsouzeného.

Výhodou podmíněného propuštění je postupné uvolňování režimu odsouzených podle stupně jejich nápravy. Odsouzený se dostává na svobodu, ale jeho svoboda zůstává ještě více či méně omezena. Možnost podmíněného propuštění z výkonu trestu je významným stimulem pro odsouzené motivujícím je k zlepšování svého chování. Proto je správné tuto možnost předem nevyloučit u žádných odsouzených.

Otázkou však je, zda současná právní úprava možnosti podmíněného propuštění osob odsouzených k výjimečnému trestu odnětí svobody na doživotí skutečně eliminuje bezvýchodnost doživotního trestu. Podle § 62 odst. 2 tr. zák. totiž lze osobu odsouzenou k výjimečnému trestu odnětí svobody na doživotí podmíněně propustit až po nejméně dvaceti letech výkonu tohoto trestu. Navíc může soud podle § 29 odst. 1 tr. zák. rozhodnout, že doba výkonu trestu ve věznici se zvýšenou ostrahou se pro účely podmíněného propuštění do doby výkonu trestu nezapočítává. To v praxi s ohledem na § 39b odst. 4 písmeno a tr. zák. znamená, že takového odsouzeného lze podmíněně propustit nejdříve po 30 letech výkonu trestu, jelikož toto ustanovení stanoví, že odsouzený k výjimečnému trestu musí vykonat ve věznici se zvýšenou ostrahou nejméně 10 let tohoto trestu.

Při takové úpravě možnosti podmíněného propuštění se vytrácí výhody existence tohoto institutu.

8 Mezinárodní úmluvy týkající se trestu smrti

8.1 Všeobecná deklarace lidských práv (1948)

Všeobecná deklarace lidských práv byla přijata Organizací spojených národů dne 10. 12. 1948. Přijetím této deklarace se státy zavázaly k respektování nezcizitelných práv člověka jako základu míru, svobody a spravedlnosti. Jedná se přitom o práva, s nimiž se rodí každý člověk a která nejsou žádným privilegiem, jež by stát člověku mohl udělit nebo vzít. Lidská práva jsou mantinely pro právo státu uplatňovat sankce.⁶²

Všeobecná deklarace lidských práv se o trestu smrti výslovně nezmiňovala, stala se však předchůdcem dalšího vývoje jeho zrušení.

Došlo v ní k uznání práva každého člověka na život. Čl. 3 stanoví: „Každý má právo na život, svobodu a osobní bezpečnost.“

Dále zakazuje v článku 5 mučení, když stanoví: „Nikdo nesmí být mučen nebo podrobován krutému, nelidskému ponižujícímu zacházení nebo trestu.“

8.2 Mezinárodní pakt o občanských a politických právech

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (dále jen „MPOPP“) byl přijat Organizací spojených národů dne 19. 12. 1966, v platnost vstoupil ale až 23. 3. 1976.

Vzhledem k tomu, že valné shromáždění Spojených národů požadovalo zrušení trestu smrti na celém světě již od roku 1971, neodpovídala ustanovení MPOPP těmto požadavkům již v době vstoupení paktu v platnost v r. 1976. Cíl zrušení trestu smrti se objevil až ve druhém Opčním protokolu k MPOPP.⁶³

Důležitý je článek 6, odstavec 1 prohlašující právo na život každého člověka: „Každá lidská bytost má právo na život. Toto právo je chráněno zákonem. Nikdo nebude svévolně zbaven života.“

⁶² Bestová, C.: Trest smrti v německo-českém porovnání, Doplněk, Brno 1996, str. 56

⁶³ Bestová, C.: Trest smrti v německo-českém porovnání, Doplněk, Brno 1996, str. 58

Odstavec 2 stanoví pravidla pro vynášení rozsudku trestu smrti: „V zemích, kde nebyl zrušen trest smrti, může být rozsudek trestu smrti vyhlášen pouze za nejtěžší trestné činy v souladu s právem platným v době, kdy byl trestný čin spáchán, a nikoli v rozporu s ustanoveními tohoto Paktu a Úmluvy o zabránění a trestání zločinu genocidia. Tento trest může být vykonán pouze na základě konečného rozsudku vyneseneho příslušným soudem.“

Odstavec třetí řeší vztah Paktu se zmíněnou Úmluvou o zabránění a trestání zločinu genocidia.

Čtvrtý odstavec deklaruje právo žádat o milost nebo o zmírnění trestu pro všechny odsouzené k trestu smrti.

Pátý odstavec stanoví zákaz ukládat trest smrti za trestné činy spáchané osobami mladšími osmnácti let a vykonávat jej na těhotných ženách.

Poslední odstavec zakazuje dovolávat se tohoto článku z důvodu snahy zabránit nebo zdržet zrušení trestu smrti.

Ustanovení článku 6 je nutno dodržovat i za mimořádné situace, nelze je zmírnit dle článku 4 odst. 1 (čl. 4, odst. 2) Paktu.

8.3 Druhý opční protokol k Mezinárodní úmluvě o občanských a politických právech

Prosadit zákaz trestu smrti přímo do MPOPP se nepodařilo, nicméně OSN v úsilí o jeho zrušení neustala. Pět členských států OSN v listopadu roku 1980 navrhlo Druhý opční protokol k MPOPP, kterým by byl trest smrti prohlášen za zrušený. Návrh byl v roce 1982 postoupen Komisi OSN pro lidská práva a ta jej později předložila Valnému shromáždění, které jej přijalo 15. prosince 1989.

Druhý opční protokol zavazuje státy, které k němu přistoupí, zrušit trest smrti pro dobu míru, popřípadě státy, které trest smrti již zrušily, zavazuje neobnovit jej.

Článek 1, odst. 1 praví: „Žádná osoba podléhající jurisdikci smluvního státu tohoto Protokolu nesmí být popravena.“

Odstavec 2: „Každý smluvní stát přijme nezbytná opatření ke zrušení trestu smrti v rámci své jurisdikce.“

Článek 2 dále stanoví, že vůči tomuto Protokolu nejsou výhrady přípustné, s výjimkou výhrady učiněné při ratifikaci nebo přístupu, která umožňuje užití trestu smrti v době války pro odsouzené za vysoce závažné trestné činy vojenské povahy spáchané v době války.

Česká republika ratifikovala v roce 2004 tento Protokol spolu s Estonskem a San Marinem, výhradu zachování trestu smrti pro případ války při ratifikaci neučinila.

V současné době byl Protokol ratifikován 60 státy, 7 dalších států Protokol podepsalo.⁶⁴

8.4 Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod

Tento dokument Rady Evropy byl sjednán v Římě dne 4. listopadu 1950. Jedná se o první mezinárodní právní dokument zabezpečující lidská práva, který Česká a Slovenská federativní republika podepsala dne 21. února 1991.

Tato úmluva trest smrti nezakazuje, pouze ve svém druhém článku zakotvuje právo každého na život ustanovením: „Právo každého na život je chráněno zákonem. Nikdo nesmí být úmyslně zbaven života, kromě výkonu soudem uloženého trestu následujícího po uznání viny za spáchání trestného činu, pro který zákon ukládá tento trest.“

Dále v článku 3 zakazuje mučení nebo podrobování nelidskému či ponižujícímu zacházení či trestání.

8.5 Protokol č. 6 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod

Tento Protokol zavazující státy zrušit trest smrti pro dobu míru nebo pokud jej již zrušily, neobnovit jej, byl přijat v Radě Evropy 28. dubna 1983.

V platnost vstoupil dne 1. března 1985. Jde o první platný mezinárodně právní instrument obsahující závazek nepoužívat trest smrti v převažující části evropského regionu.

⁶⁴ Srovnej <http://web.amnesty.org/>

Do dnešního dne jej ratifikovalo 45 států a jeden stát jej podepsal.⁶⁵

Při jeho přípravě bylo v Radě Evropy dosaženo obecného konsensu ohledně posuzování trestu smrti jako „trestu nebo zacházení nelidského a ponižujícího“ ve smyslu článku 3 Evropské úmluvy o lidských právech.

K této problematice B. Repík poznamenává: „Je nutno souhlasit s názorem, že nelze odsuzovat mučení a současně připouštět legitimitu trestu smrti. Je skutečně poněkud zvláštní, jestliže se obecně zavrhuje tělesné tresty a současně nejintenzivnější zásah proti tělesné integritě člověka větší část lidí nepocituje jako morálně nepřipustný. Některé rozvojové země jsou v tomto směru alespoň důsledné: za trestné činy nejen popravují, ale také lidi tělesně mrzačí, usekávají jim ruce, nos apod.“⁶⁶

Nejvýznamnějšími ustanoveními jsou jeho první tři články.

V článku 1 se stanoví: „Trest smrti se zrušuje. Nikdo nemůže být k takovému trestu odsouzen ani popraven.“

Dle článku 2 může stát stanovit trest smrti zákonem pouze za činy spáchané v době války nebo bezprostřední hrozby války.

Článek 3 pak stanoví zákaz odstoupit od tohoto Protokolu podle článku 15 Úmluvy, který umožňuje odstoupit od některých závazků stanovených Úmluvou v případě ohrožení státní existence.

Ani tento Protokol tedy nezakotvil abolicí absolutní, když ponechal v článku 2 možnou výjimku pro válečný stav.

Absolutní zákaz trestu smrti pro všechny případy přinesl až Protokol číslo 13 k Evropské úmluvě o lidských právech.

⁶⁵ Srovnej <http://web.amnesty.org/>

⁶⁶ Repík, B.: Trest smrti a lidská práva, v: K problematice výjimečného trestu, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha 1992, str. 6

8.6 Protokol č. 13 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod

Tento Protokol byl otevřen k podpisu dne 3. května 2002. Téhož dne byl jménem České republiky podepsán. Vstoupil v platnost dne 1. července 2003, pro Českou republiku pak vstoupil v platnost dne 1. listopadu 2004.

Jeho přijetí je výsledkem snah členských států Rady Evropy učinit poslední krok ke zrušení trestu smrti za všech okolností.

Článek 1 stanoví: „Trest smrti se zrušuje. Nikdo nesmí být odsouzen k takovému trestu ani popraven.“

V článku 2 je také vysloven zákaz odstoupit od tohoto Protokolu dle čl. 15 Úmluvy (ohrožení státní existence). Navíc jsou zakázány výhrady vůči tomuto Protokolu dle čl. 57 Úmluvy (možnost učinit výhrady ke kterémukoli ustanovení při podpisu Úmluvy nebo uložení ratifikační listiny).

Tento Protokol tedy zakazuje trest smrti za všech okolností, včetně válečného stavu nebo přímé hrozby války.

K dnešnímu dni jej ratifikovalo 37 států a 7 států podepsalo.⁶⁷

⁶⁷ Srovnej <http://web.amnesty.org/>

9 Možnost znovuoobnovení trestu smrti v ČR

Celosvětový trend směřuje k vymýcení trestu smrti. Většina veřejnosti by ale uvítala, kdyby byl absolutní trest opět zaveden. Jaká je možnost jeho obnovení?

Trest smrti nepřipouští Listina základních práv a svobod (dále jen „LZPS“), ústavní zákon č. 2/1993 Sb. V článku 6, odstavci 3 LZPS se výslovně praví, že „Trest smrti se nepřipouští.“

Paragraf 1 ústavního zákona č. 23/1991 Sb., kterým se uvozuje Listina základních práv a svobod stanoví: „Ústavní zákony, jiné zákony a další právní předpisy, jejich výklad a používání musí být v souladu s Listinou základních práv a svobod.“

Z tohoto ustanovení sice vyplývá, že i ústavní zákony musí být vykládány a používány v souladu s LZPS, nikoli však, že by sama LZPS nemohla být změněna pozdějším ústavním zákonem, pokud by se pro takovou změnu našla v zákonodárných sborech potřebná kvalifikovaná většina poslanců a senátorů.

Nicméně právo na nepřipustnost trestu smrti spadá mezi základní práva a svobody, o kterých ustanovení článku 1 LZPS stanoví, že: „Lidé jsou svobodní a rovní v důstojnosti i právech. Základní práva a svobody jsou nezadatelné, nezcizitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné“. Nezrušitelnost takového práva znamená, že ho nelze žádným způsobem zrušit, a to ani ústavním zákonem či referendem. Podobný závěr lze vyvodit také z ustanovení článku 9 odst. 2 Ústavy, který stanoví, že „změna podstatných náležitostí demokratického právního státu je nepřipustná.“ Případné znovuzavedení trestu smrti do právního řádu by tak bylo protiústavní pro rozpor s výše uvedenými ústavními články.

Z pohledu mezinárodního práva je Česká republika sice suverénním státem, ale zároveň je součástí mezinárodního společenství, v jehož rámci přijala určité mezinárodní závazky.

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod obsahuje ustanovení čl. 58 odst. 1, který stanoví podmínky, za kterých lze tuto smlouvu (včetně jejích

protokolů) vypovědět. Těmi jsou uplynutí pěti let od data, kdy se stát stal stranou smlouvy a za druhé uplynutí doby šesti měsíců od zaslání sdělení o vystoupení generálnímu tajemníkovi Rady Evropy.

Nicméně, kdyby se tak Česká republika rozhodla učinit, vyřadila by se ze společenství evropských demokratických zemí. Navíc členství v Radě Evropy zemi zavazuje trest smrti nepřipustit, vystavila by se tak pravděpodobně tlaku na vystoupení z Rady Evropy.

Trest smrti je v také rozporu s politickým postojem Evropské unie; Charta základních práv Evropské unie ho zakazuje.

10 Závěr

V této práci jsem nastínila základní problematiku trestu smrti a to zejména rozebráním argumentů mluvících pro a proti jeho zachování. Odpovědět si na otázku zda trest smrti ano či ne si však musí každý sám.

Představím-li si situaci, kdy surový vrah zabije někoho mně blízkého, souhlasím s tím, že v tu chvíli bych si pravděpodobně přála pro takového člověka smrt. Nic jiného si nezaslouží. Přesto jsem ale toho přesvědčení, že se zákony, obzvlášť tak závažné jako jsou ty týkající se lidských práv a tedy i trestu smrti, nemohou řídit voláním rozduřených lidí dožadujících se pomsty. Právo mají tvořit lidé s rozvahou, bez vlastních emocí. Také trestající stát by měl být mravnější (resp. humánnější), než ten, kdo je trestán. Je třeba stále zdůrazňovat, že účelem trestu není odplata, ale náprava pachatele.⁶⁸

Společnost je nutno postavit na ideálech, ke kterým by směřovala, i když je jasné, že ve skutečnosti se těmto cílům může jen přibližovat, nikdy jich pravděpodobně zcela nedosáhne. Jedním z takových ideálů je právo každého člověka na život.

Ano, v reálném světě jsou vrazi, kteří druhé neoprávněně o život připraví, přesto jsem ale ráda, že žijí v humanitní společnosti, jejíž právo stojí na přirozenoprávním základě lidských práv a svobod, která jsou člověku dána od jeho zrození a nikdo ho jich nemůže zbavit. Za všech okolností tak naše společnost trvá na zachování lidského života každého svého člena, spravedlivě trestá a dává lidem novou naději.

⁶⁸Večerka, K., Štěchová, M.: Poznámky k užití absolutního trestu, v: Trest smrti jako problém nejen právní, ale i filosofický a morální, Ústav státu a práva ČSAV, Praha 1990, str. 82

11 Seznam použité literatury a dalších pramenů

- Bestová, C.: Trest smrti v německo-českém porovnání, Doplněk, Brno 1996
- Fico, R.: Prečo a ako sme zrušili trest smrti, Justičná revue 10/1991
- Kalvodová, V.: Trest odnětí svobody na doživotí, Masarykova univerzita v Brně, 1995
- Kuklík, J. ml.: Prezident Masaryk a trest smrti, Dějiny a současnost 5/1998
- Kuře, J.: Etická reflexe trestu smrti, v: Přijatelnost trestu smrti, Otázky a odpovědi, Názory osobností, Nakladatelství Bachant, Brno 2001
- Liška, O. a kolektiv: Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918 – 1989, Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu SKPV PČR, Praha 2006
- Malenovský, J.: Trest smrti v současném mezinárodním společenství, Právní obzor 4/1984
- Monestier M.: Historie trestu smrti, Praha, Rybka Publishing 1998
- Nonnemann F.: diplomová práce, Praha, 2005
- Novotný, O.: O trestu a vězeňství, Academia, Praha 1969
- Novotný, O.: Trest smrti a platné právo, Právník 6/1967
- Novotný, O.: Právní stát a trestní právo, Právo a zákonnost 1/1991
- Repík, B.: Ke stavu diskusí o trestu smrti, Právník 6/1990
- Sborník: K problematice výjimečného trestu, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha, srpen 1992
- Sborník: Přijatelnost trestu smrti, Otázky a odpovědi, Názory osobností, Nakladatelství Bachant, Brno 2001
- Sborník: Trest smrti jako problém nejen právní, ale i filosofický a morální, Ústav státu a práva ČSAV, Praha 1990
- Solnař, V.: Tresty a ochranná opatření, Academia, Praha 1979
- Tomin, M.: K názorům laické a odborné veřejnosti na trest smrti, Všehrd 4/1991
- Vaniček, J.: Trest smrti v pojetí československého a mezinárodního práva, Trestní právo 6/2000

Informační zdroje na síti Internet

Amnesty International ČR: <http://www.amnesty.cz>

Amnesty International: <http://web.amnesty.org/>

BBC <http://www.bbc.co.uk/>

Camping to End the Death Penalty: <http://www.nodeathpenalty.org>

Centrum pro výzkum veřejného mínění: <http://www.cvvm.cas.cz/>

Středisko pro informace o trestu smrti (Death Penalty Information Center):

<http://www.deathpenaltyinfo.org>

<http://www.novinky.cz/>

Softwarové informační zdroje

ASPI, Aspi Publishing